

**Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Arno Urbanavičius
V kursas, civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studento

Magistro Darbas

**VERSLO SPRENDIMO TAISYKLĖ BENDROVIŲ TEISĖJE: LYGINAMIEJI
ASPEKTAI
BUSINESS JUDGMENT RULE APPLIED IN CORPORATE LAW:
COMPARATIVE ASPECTS**

Vadovė: LEKT. RIMAVIČIENĖ IEVA

Recenzentas: ASSIST. DR. TEREKHOV VICTOR

Vilnius

2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas verslo sprendimo vertinimo taisyklės turinys, reikšmė ir funkcija bendrovių teisėje. Lyginamos skirtingos šio instituto koncepcijos bei sąvokos aiškinimo aspektai. Pasitelkiama Lietuvos Aukščiausiojo teismo sprendimų analizė siekiant atsliekti, kaip ši taisyklė yra taikoma Lietuvos teismuose.

Raktiniai žodžiai: verslo sprendimo vertinimo taisyklė, juridinio asmens civilinė atsakomybė, fiduciarinės pareigos, rūpestingumo pareiga, lojalumo pareiga, teisminio susilaikymo doktrina

This paper analyzes the content, meaning and function of the business judgment rule rule in company law. Different concepts and interpretation of this institute are compared and analyzed. An analysis of the decisions of the Supreme Court of Lithuania is used in order to reveal how this rule is applied in Lithuanian courts.

Key words: business judgment rule, liability of a director, fiduciary duties, duty of care, duty of loyalty, judicial abstention doctrine

TURINYS

ĮVADAS	4
1. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS SAŲVOKA IR TEISINĖ PRIGIMTIS	9
1.1. Sąvoka.....	9
1.2. Objektas ir subjektas.....	15
1.3. Istorinės prielaidos.....	17
2. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖ LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE	21
2.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės turinys.....	21
2.2. Fiduciarinės pareigos	26
2.3. Rūpestingumo pareiga	29
2.4. Lojalumo pareiga	33
2.5. Juridinio asmens vadovo Civilinės atsakomybės taikymas Lietuvoje.....	35
3. IŠVADOS:	42
4. LITERATŪROS SĄRAŠAS	43
6. SANTRAUKA.....	48
7. SUMMARY	50

ĮVADAS

Temos aktualumas.

Verslo vertinimo taisyklė laikoma Delavero valstijos kertiniu akmeniu. ¹ Didžioji dalis publikacijų kurioje nagrinėta ši tema, dėmesį kreipia į Delavero valstiją, kurioje laikoma, kad minimas institutas yra ypač išplėtotas valstijos teismų. Delavero teismuose šis institutas plačiai išplėtotas ir teismų suformuoti praktikos pavyzdžiai taip pat formuoja verslo sprendimo vertinimo taisyklės instituto turinį įvairiose jurisdikcijose. Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika remiasi ir Lietuvos Teismai, kas parodo, kokią pasaulinę įtaką daro Delavero valstijos teismuose plėtojami bendrovių teisės precedentai šio instituto ribose.

Pagrindinis straipsnio tikslas yra išskirti nagrinėjamos verslo sprendimo taisyklės sąvoką, istorines prielaidas, objektą ir subjektą, palyginti kaip taisyklė taikoma skirtingose teisinėse sistemose, atskleisti taisyklės vertinimo turinį taikomą Lietuvos teismų, kokią funkciją ji atlieka. Pateikiama teismų sprendimų analizė, kuriose verslo sprendimo taisyklės institutas formuojamas plėtojant išaiškinimus kaip verslo sprendimo taisyklės taikomas Lietuvos teisinėje sistemoje, taip pat tokius sprendimus analizuojančią doktrininę medžiagą, siekiama suprasti pagrindinės šios taisyklės taikymo koncepcijas. Analizuojant, nurodytus taisyklės aspektus, siekiama atsakyti į straipsnyje nagrinėjamą pagrindinį klausimą, naudojant teleologini, sistemini ir lyginamąjį metodus.

Teisės doktrinoje manoma, kad verslo sprendimo taisyklė yra kompromisas tarp dviejų konkuruojančių atsakomybės ir atskaitomybės vertybinių polių, kurie vertinami kiekvienoje byloje atskirai.² Viena vertus bendrovės vadovas turi plačius įgaliojimus priimti sprendimus, tačiau tam, kad priimamus sprendimus saugotų verslo sprendimo vertinimo apsaugos taisyklė, valdymo organo nariams keliamas įvairių fiduciarinių pareigų įgyvendimo aspektas. Suteikdama valdymo organui tam tikrą apsaugą nuo civilinės atsakomybės, dėl nesėkmingo verslo sprendimo, taisyklė skatina verslumo riziką ir inovacijas, taip pat skatina valdymo organo atskaitomybę ir skaidrumą priimant įmonės

¹ LYMAN P.Q. JOHNSON, *Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose*, Washington and Lee University School of Law, 2013, p. 410 p

² PONTA A. ir CATANA R. N., *The business judgement rule and its reception in european countries*, *The Macrotheme Review* 4(7), 2015, p.127

sprendimus. Šiame darbe lyginami skirtingose jurisdikcijose keliami reikalavimai siekiant pasinaudoti verslo sprendimo vertinimo taisyklės apsauga, siekiama atskleisti universalios šios taisyklės taikymo skirtingose jurisdikcijose aspektus. Taip pat pasitelkiama teisės mokslininkų darbų šia tema analizė, siekiama suformuluoti ir palyginti pagrindines verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijas.

Darbe analizuojama bendrovių (akcinių bendrovių ir uždarytųjų akcinių bendrovių) valdymo organų civilinės atsakomybės sąlygos verslo sprendimo vertinimo taisyklės kontekste. Valdant bendrovės valdymo organų nariai susiduria su įvairiomis organizacinėmis ir vykdymo užduotimis, kurias įgyvendinant bendrovės valdymo organo nariai pagal kompetenciją priima verslo sprendimus. Užtikrinti, kad visi bendrovių priimti verslo sprendimai įmonei garantuos teigiamus finansinius rezultatus, bendrovių vadovai neturi galimybių, nes laisvos rinkos ekonomikos dinamika priklauso nuo didelio kiekio skirtingų veiksnių. Tačiau valdymo organo nariai, priimdami sprendimus gali užtikrinti sau keliamų pareigų įgyvendinimą. Akcinių bendrovių įstatyme bei Civiliniame kodekse, numatytos įvairios teisės ir pareigos, kurias valdymo organo nariai privalo įgyvendinti priimant verslo sprendimus ir siekiant, kad sprendimus, esant ginčui, saugotų teismuose taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpcija. Esant nepalankiems verslo sprendimo rezultatams ir įmonės akcininkams ar kreditoriams nusprendus atsakomybę už verslo sprendimus, teismuose nagrinėjami ginčai dėl vadovų civilinės atsakomybės, kas nulemia šios temos aktualumą. Šiuo darbu siekiama išsamiai įvardinti, kas sudaro verslo sprendimo vertinimo taisyklės turinį, bei kokių sąlygų reikia, siekiant apsiginti nuo ieškinių, dėl nenaudingų ekonominių sprendimų bendrovės vadovams.

Temos aktualumą taip pat įrodo ir faktas, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklės institutas Lietuvoje dar visai naujas, nes pirmą kartą verslo sprendimo priėmimo taisyklę Lietuvos teismai mini 2013 metais,³ o išsamiau išplėtoja 2014.⁴ Todėl randasi poreikis išsamiai ištirti bei išanalizuoti verslo sprendimo priėmimo taisyklės kilmę, jos taikymo sąlygas ir turinį Lietuvoje.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014

Darbo tikslas. Pagrindinis straipsnio tikslas yra išaiškinti nagrinėjamos verslo sprendimo taisyklės sąvoką, istorines prielaidas, objektą ir subjektą, palyginti kaip taisyklė taikoma skirtingose teisinėse sistemose, atskleisti taisyklės vertinimo turinį taikomą Lietuvos teismų. Pateikiama teismų sprendimų analizė, kuriose verslo sprendimo taisyklės institutas formuojamas plėtojant išaiškinimus kaip verslo sprendimo taisyklės taikoma Lietuvos teisinėje sistemoje, taip pat tokius sprendimus analizuojančią doktrininę medžiagą, siekiama suprasti pagrindinės šios taisyklės taikymo koncepcijas. Analizuojant, nurodytus taisyklės aspektus, siekiama atsakyti į straipsnyje nagrinėjamą pagrindinį klausimą, naudojant teleologini, sistemini ir lyginamąjį metodus.

Darbo tyrimo uždaviniai: Šiame darbe tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Išaiškinti verslo sprendimo vertinimo taisyklės ištakas, sąvokos turinį, sampratą ir tikslus pasirinktose jurisdikcijose.
2. Apibrėžti verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo sąlygas ir jų turinį Lietuvoje.
3. Nustatyti juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės sampratą, sąlygas bei pagrindines juridinio asmens vadovo pareigas;

Tyrimo objektas. Šio darbo tikslas - išanalizuoti verslo sprendimo taisyklės teisinę prigimtį, istorinę raidą bei taikymą Lietuvoje. Įvertinti šios taisyklės apsaugą civilinei atsakomybei, kuri gali kilti valdymo organo nariui už priimtus sprendimus, atnešusius žalos.

Tyrimo metodologija.

1. Dokumentų analizės metodas. Atliekant tyrimą, analizuojami teisės aktai, teisės doktrina bei teismų praktika, susijusi su verslo sprendimo vertinimo taisykle, juridinio asmens vadovo civiline atsakomybe ir pareigomis.
2. Istorinis tyrimo metodas. Metodas pasitelkiamas siekiant atskleisti verslo sprendimo vertinimo taisyklės atsiradimo ištakas ir formavimąsi;

3. Lyginamasis tyrimo metodas. Siekiant atskleisti kaip verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma Lietuvoje, pasitelkiamas lyginamasis metodas ir lyginamas su užsienio valstybėse vyraujančiu požiūriu į verslo sprendimo vertinimo taisyklę.
4. Teleologinis tyrimo metodas. Šiame darbe analizuojami įvairios įstatymų normos, susijusios su verslo sprendimo taisykle, vadovų civiline atsakomybe bei juridinio asmens vadovo pareigomis, siekiant nustatyti verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo sąlygas.
5. Lingvistinis. Metodas naudotas aiškinant formuluotes bei atskiras teisinės sąvokas.

Literatūros ir mokslo šaltinių analizė. Fiduciarinių pareigų pažeidimas, yra viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, kurio teismų yra nuodugnai vertinama verslo sprendimo vertinimo taisyklės kontekste, o šių pareigų turinys išsamiau tyrinėtas Lietuvos teisės mokslininkų Rimgaudo Greičiaus ir Lauryno Didžiulio darbuose. Tačiau juose verslo sprendimo vertinimo taisyklei nėra skirtas didelis dėmesys. Išsamiau taisyklė analizuota Paulius Čerkos, straipsnyje „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“, kuriame daugiausia remiamasi Jungtinių Amerikos Valstijų jurisdikcijos pavyzdžiu bei analizuojamos verslo sprendimo vertinimo taisyklės formavimosi prielaidos. Darbe taip pat remiamasi Justinas Jarusevičiaus, Dangutės Ambrasienės darbais.

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvos teismuose pradėta aiškinti 2013–2014 metais, todėl šios taisyklės taikymo sąlygų turinys sprendžiant juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės klausimus, dar palyginti jaunas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta „Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“⁵ atskleidžia verslo sprendimo vertinimo taisyklės formavimąsi Lietuvos teisinėje sistemoje. Darbe taip pat remiamasi įvairių teismų sprendimais.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga“, Teismų praktika, 45 (2017).

Darbe remiamasi Lyman P.Q. Johnson, Adina Ponta and Radu N. Catana, Michele Healy Ubelaker, Greenhow, Annette, Marcia M. McMurray, Arsht, S. Samuel, Stephen M. Bainbridge, Melvin Aron Eisenberg, Franklin A. Gevurtz, Gurrea-Martinez, Carlos A. L. Giraldo mokslininkų idėjomis apie juridinio asmens vadovo bendrąsias ir specialiasias pareigas, atsakomybę ir verslo sprendimo priėmimo procesą bei pačią verslo sprendimo taisyklę.

Darbo struktūra. Tyrimą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje pateikiama verslo sprendimo vertinimo taisyklės istorinės prielaidos, skirtingos sąvokos aiškinimo koncepcijos, atskleidžiamas verslo vertinimo taisyklės objektas ir subjektas. Antroje dalyje vertinamos verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymo sąlygos Lietuvos teisinėje sistemoje, analizuojamos juridinio asmens valdymo organui keliamos bendrosios ir fiduciarinės pareigos bei jų turinys verslo sprendimo vertinimo taisyklės kontekste, vertinamos civilinės atsakomybės taikymo sąlygos.

1. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS SĄVOKA IR TEISINĖ PRIGIMTIS

Verslo sprendimo taisykle įmonių teisėje siekiama apsaugoti įmonių vadovus ir pareigūnus nuo atsakomybės už sąžiningas verslo klaidas, jeigu verslo sprendimus priėmė elgdami sąžiningai ir veikdami geriausiais bendrovės interesais bei išvengė interesų konflikto.⁶ Norint geriau suprasti šios taisyklės prigimtį, toliau siekiama išanalizuoti šios taisyklės teisinę istoriją, reikšmingus formavimosi etapus, skirtingus sąvokos aiškinimo konceptus bei pačią taisyklės teisinę sudėtį.

1.1. Sąvoka

Verslo vertinimo taisyklės prigimčiai įvertinti svarbu apibrėžti pačio verslo sprendimo (angl. Business judgment) sąvokos aiškumą. Verslo sprendimų priėmimo procese A. Greenhow⁷ išskiria verslo sprendimo sąvoką, kaip apsisprendimą veikti, kuris gali būti įgyvendinamas kažko padarymu, arba nepadarymu. Jos teigimu pats verslo sprendimo vertinimas apims procesą, kurio metu valdymo organas galiausiai priims sprendimą, tačiau iki priimant sprendimą, privalo būti įgyvendintas pats verslo vertinimas (business judgment), kuriuo vadovaujantis ir priimamas pats sprendimas. Autorė išskiria savokų (angl. business descicion) ir (angl. business judgment) netapatumą, bei pastarąją aiškina kaip labiau atitinkančią kolegialaus organo (valdybos) vertinimo įgyvendinimą.⁸

Doktrinoje cituojamas JAV Federalinis teismas formuoja požiūrį, kad “teisės požiūriu vertinant valdymo organo priimtus sprendimus, tikslas yra ne pakeisti jau atliktą valdymo organo vertinimą ar vienas sprendimas geresnis už kitą, ir ne spręsti nesutarimus, kuria verslo kryptimi turi keliauti bendrovė, tačiau nuspręsti, ar priimti

⁶ UBELAKER MICHELE HEALY, Comment, *Director Liability under the Business Judgment Rule: Fact or Fiction*, 35 SW L.J. 775 (1981) p. 801

⁷ GREENHOW, ANNETTE, *The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails*, *Bond Law Review*: Vol 11, 1999. p.39

⁸ GREENHOW, ANNETTE, *The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails*, *Bond Law Review*: Vol 11, 1999. p.40

valdymo organo nario sprendimai atitinka priimtą verslo praktiką”⁹ Išskiriamas verslo vertinimas kaip procesas, kurio metu bendrovės valdymo organas, atsakingas už verslo sprendimų priėmimą įmonės vardu, savarankiškai vertina ir analizuoja informaciją, naudodamiesi savo žiniomis ir patirtimi priima naudingiausią sprendimą bendrovei.

Ankstyvoje JAV teismų praktikoje bylose dėl rūpestingumo pareigos, buvo laikomasi požiūrio, tinkamai įgyvendinus rūpestingumo pareigą, įgyvendinamas ir verslo vertinimas (business judgment), todėl valdymo organo nariai negali būti atsakingi, už nuoširdžias klaidas ar pasekmes, kurias sukėlė sprendimas.¹⁰ Byloje Percy prieš. Millaudon, teismas valdymo organo atsakomybę priskyrė klaidoms, tokioms grubioms, kad joks sveiko proto ir įprasto atidumo žmogus nebūtų jų padaręs.¹¹ Taigi siekiant apsaugoti valdymo organo narius nuo priimtų sprendimų, verslo vertinimas buvo preziumuojamas valdymo organo naudai, jeigu buvo įgyvendinta rūpestingumo pareiga.

Doktrinoje taip pat randama vertinimų, kad verslo sprendimo taisyklės apsauga bus galiojanti ir valdymo organo narys nebus asmeniškai atsakingas, nebent (1) neatliks išsamaus informacijos vertinimo prieš priimdami sprendimą (2) sprendimas priimtas racionaliai neįsitikinęs, jog jis geriausiai atitinka korporacijos interesus (3) sprendimo priėmimo rezultatais nėra asmeniškai suinteresuotas jį priimančias valdymo organo narys.¹²

Taigi iš pateiktų skirtingų vertinimų matoma, sąvokos aiškinimas atlieka esminį vaidmenį nustatant elgesio standartus, kurių tikimasi iš valdymo organo nario, pagal šią taisyklę, tačiau ji universaliai suteikia tam tikrą apsaugos nuo asmeninės atsakomybės lygį, tuo pačiu išlaikydama pusiausvyrą tarp valdymo nario organo diskrecijos skatinimo ir atskaitomybės priimančias įmonės sprendimus.

Annete Greenhow išskiria keturias sąlygas, kurioms esant, taisyklės teisinė apsauga galioja: 1. Sprendimas turi atitikti teisės aktus, 2. Sprendimo pasekmėmis sprendimą priimančias neturi būti suinteresuotas 3. Priimančias sprendimą privalo būti

⁹ UBELAKER MICHELE HEALY, Comment, Director Liability under the Business Judgment Rule: Fact or Fiction, p.775

¹⁰ MCMURRAY MARCIA, An Historical Perspective on the Duty of Care, the Duty of Loyalty, and the Business Judgment Rule, 40 Vanderbilt Law Review 605. 1987,p. 614

¹¹ JAV Luizianos Aukščiausiasis teismas byloje Percy v. Millaudon, 1832, Prieiga internete:< <https://cite.case.law/la/3/568/>> p.77-78

¹²ARSHT, S. SAMUEL, The Business Judgment Rule Revisited, Hofstra Law Review: Vol. 8: Iss. 1, Article 6.,1979, p. 111-112

visapusiškai susipažinęs su visa informacija. 4. Būti protingai įsitikinęs, kad sprendimas atitinka geriausias bendrovės interesus.¹³

Žymus įmonių teisės mokslininkas, Stephenas M. Bainbridge'as, pateikia verslo sprendimo taisyklės apibrėžimą, kaip pagrindinį bendrovių valdymo principą¹⁴, kuriuo užtikrinama valdymo organo narių apsauga nuo civilinės atsakomybės už jų priimtus verslo sprendimus. Taisyklės svarba pasireiškia, suteikiant valdymo organams laisvę naudotis savo nuožiūra ir kompetencija priimant sprendimus bendrovės naudai.¹⁵ Bainbridge pabrėžia sprendimų priėmimo teisėtumo prezumpciją, kurią verslo sprendimo vertinimo taisyklė suteikia valdymo organo nariams, teigdamas, kad teismai turėtų susilaikyti nuo sprendimų priėmimo, nesant jokių nesąžiningumo, savanaudiškumo ar didelio neatsargumo įrodymų. Ši prielaida yra labai svarbi skatinant direktorių diskretiškumą ir skatinant verslo riziką priimti reikalingus sprendimus. Jis teigia, kad teismai neturėtų būti linkę kvestionuoti valdymo organo nario sprendimų, jeigu ieškovas neturi pakankamai įrodymų, leidžiančių abejoti prezumpcija dėl valdymo organo sprendimų.¹⁶ Bainbridge'as tvirtina, kad per didelis teisminis įsikišimas gali pakenkti valdymo organo nario savarankiškumui ir trukdyti veiksmingam įmonės valdymui.

Savo darbuose, S. M. Bainbridge formuoja požiūrį, jog verslo sprendimo taisyklė gali būti traktuojama kaip teismo susilaikymo forma, pagal kurią teismai susilaiko nuo sprendimo vertinimo, kol nėra rūpestingumo pareigos, ar pareigos išsamiai iširti (due diligence) informacijos pažeidimo įrodymų.¹⁷ Šitaip verslo sprendimo taisyklė atspindi teismų pripažinimą, kad valdymo organas paprastai turi geriausias galimybes priimti motyvuotus ir pagrįstus sprendimus apie įmonės ūkinėje-komercinėje veikloje, atsižvelgiant į jų žinias, vadovavimo patirtį ir prieigą prie vidinės įmonės informacijos.

Bainbridge tirdamas verslo sprendimo taisyklę pabrėžia atsakomybės ir atskaitomybės santykį, ir šio santykio įtampos reikalingumą.¹⁸ Viena vertus valdymo organas yra turi visus įgaliojimus veikti, tačiau tam, kad veiktų bendrovės ir akcininkų

¹³ GREENHOW, ANNETTE, The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails, *Bond Law Review*: Vol 11, 1999. p.48

¹⁴ BAINBRIDGE STEPHEN M., The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine, *57 Vanderbilt Law Review* 83, 2019, p. 85

¹⁵ Ibid p. 92

¹⁶ Ibid p. 87

¹⁷ Ibid p. 99-100

¹⁸ Ibid p.103

naudai, turi būti sureguliuota ir atskaitomybės sistema. ¹⁹ Suteikdama valdymo organui tam tikrą apsaugą nuo civilinės atsakomybės, verslo sprendimų taisyklė skatina verslumo riziką ir inovacijas, taip pat skatina valdymo organo atskaitomybę ir skaidrumą priimant įmonės sprendimus.²⁰

Mokslininko idėjos apie verslo sprendimo taisyklę pabrėžia jos vaidmenį skatinant valdymo organo diskreciją ir savarankiškumą, kartu subalansuojant atskaitomybės ir įmonės valdymo priežiūros poreikį.²¹ Sugretinamos dvi skirtingos verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijos: atsakomybės standarto (standart of liability) doktrina, pagal kurią teismai tiria įmonės valdymo organo nario veiksmų atitiktį fiduciarinėms pareigoms sprendimų priėmimo procese ir vertina atsakomybės laisvę, bei teismų susilaikymo doktrina, (abstention doctrine) pagal kurią teismai susilaiko nuo sprendimų vertinimo, taikydami prezumpciją, kad sprendimas teisėtas, kol nėra tam prieštaraujančių įrodymų. ²² pastaroji grindžiama fundamentaliu reikalavimu teismams iš esmės susilaikyti nuo sprendimo teisingumo peržiūros, jei nėra fiduciarinių pareigų pažeidimo įrodymų vertinant juridinio asmens valdymo organo atliktas pareigas.²³

Williamas T. Allenas, buvęs Delavero kanceliarijos teismo kancleris, mano, kad ši taisyklė suteikia valdymo organams apsaugą nuo asmeninės atsakomybės, o tai savo ruožtu skatina verslumo riziką ir inovacijas siekiant įmonės tikslų. ²⁴ Tačiau pabrėžia, kad verslo sprendimo taisyklė nėra absoliuti ir nesuteikia valdymo organams teisių veikti be atskaitomybės. Pripažįstama atskaitomybės ir įmonės valdymo priežiūros būtinybė, bei svarbus teismų vaidmuo ją įgyvendinant. Šiuo požiūriu taisyklė skatina veiksmingą įmonės valdymą, kuris užtikrina, kad valdymo organams būtų taikomi aukšti elgesio ir veiklos standartai bei bendrovėje užtikrinama valdymo organo diskrecijos ir atskaitomybės pusiausvyra.

¹⁹ Ibid p.107

²⁰ Ibid p.113

²¹ Ibid p. 84

²² Ibid p. 87-88

²³ SHARFMAN BERNARD S. The Importance Of The Business Judgment Rule, Prieiga per internetą:<https://digitalcommons.law.umaryland.edu/fac_pubs/1586>, p. 31

²⁴ WILLIAM T. ALLEN, *Modern Corporate Governance and the Erosion of the Business Judgment Rule in Delaware Corporate Law*, CLPE Research Paper 06/2008 Vol.4 No.2 , 2008, p. 11-18

Kaip dėsto M. A. Eisenberg ²⁵, verslo sprendimo taisyklę sudaro keturios sąlygos kurias teismai taiko kaip priežiūros standartą, ir vertina ar tenkinamos šios keturios sąlygos:

1. Pirmiausia turi būti atliktas pats verslo sprendimas. Juridinio asmens valdymo organo nario netinkamas pareigų atlikimas netenkins taisyklės apsaugos reikalavimų.

2. Valdymo organo narys turi būti informuotas apie verslo sprendimą tiek, kiek jis pagrįstai mano esant pakankamai siekiant priimti objektyvų ir tinkamą sprendimą kiek galima tomis aplinkybėmis, tai yra, jis turi būti atlikęs pagrindžiamą sprendimų vertinimo procesą.

3. Verslo sprendimas turi būti teisėtas. Akivaizdžiai prieštaraujantys teisei sprendimai nėra kvalifikuojami kaip padaryti veikiant gera valia (good faith).

4. Valdymo organo narys negali turėti asmeninių finansinių interesų sprendimo dalyku. Pavyzdžiui, verslo sprendimo taisyklė nebūtų taikoma direktoriaus sprendimui leisti bendrovei įsigyti jo nuosavą turtą.

Taigi jei tenkinamos šios keturios sąlygos, valdymo organo nario sprendimo esmė ir kokybė bus peržiūrima pagal pareigūnui galiojusius elgesio standartus, siekiant nustatyti, ar sprendimas priimtas nepažeidus keliamų pareigų.

Doktrinoje, verslo sprendimo vertinimo taisyklė taip pat grindžiama skirtingomis teorijomis:

- (i) Socialinė – ekonominė teorija: pateikiama, kad verslo sprendimo taisyklė skatina bendrovių komercinę riziką, nes suteikia apsaugą valdymo organui nuo nesėkmingų sprendimų. Jeigu taisyklė šios apsaugos nuo materialinės atsakomybės nesuteiktų, valdymo organas vengtų priimti rizikingus sprendimus, kurie galimai naudingi ne tik bendrovės ir akcininkų interesams, tačiau ir visuomenei kurioje veikia bendrovė.
- (ii) Teismų susilaikymo teorija: kuri teigia, kad teismai, vertindami padarytus verslo sprendimus, vertina įvykius iš ateities aplinkybių, kuriose apie praeityje padarytą verslo sprendimą bei rezultatus jau yra žinoma, todėl vertinimo objektyvumui tai daro įtaką. O taip pat, sprendimo priėmimo procesas reikalauja specifinių verslo srities žinių, kurių teisėjai stokoja, todėl jų kompetencijos vertindami sprendimo turinį, gali pritrūkti.

²⁵ EISENBERG MELVIN A., *The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law*, 62 *Fordham L. Rev.* 437, 1993, p.441.

(iii) Valdymo organų ir akcininkų kompetencijų atribojimo: kuri teigia, kad per plati akcininkams suteikta teisė ginčyti valdymo organo sprendimus, gali iškreipti bendrovių valdymo struktūrą ir esama riziką, kad faktinis bendrovės valdymas pakliūs į akcininkų rankas.

JAV Delavero Bendrovių įstatymo (angl. Delaware General Corporation Law) 141 str. yra įtvirtintas valdymo ir kapitalo atribojimas, numatantis bendrovių valdymo patikėjimą direktoriams, kuriems keliamos fiduciarinės pareigos bendrovei ir akcininkams. Todėl galima išskirti, kad verslo sprendimo taisyklė Delavero valstijoje veikia procedūriniame ir materialiniame lygiuose. Iš procedūrinės pusės, laikoma, kad verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra prezumpcija, kad priimdami verslo sprendimus bendrovės direktoriai veikė sąžiningai, turint visą reikiamą informaciją bei esant visapusiškai įsitikinusi, kad sprendimas yra priimamas siekiant geriausių bendrovės interesų.²⁶ Prezumpcija reiškia, jog buvo įgyvendintos fiduciarinės pareigos, vadinasi norint paneigti šią prezumpciją, teismui bus privaloma pateikti šių pareigų pažeidimo įrodymus, kurių pakaktų abejonei dėl fiduciarinių pareigų neatlikimo sukelti. Tuo tarpu materialiai, verslo sprendimo taisyklė reiškia, kad pareigos atlyginti žalą, jeigu nebuvo fiduciarinių pareigų pažeidimo, vadovas neturės. Vadinasi, jeigu ieškiniu prezumpcija nepaneigiama, materialusis taisyklės aspektas saugos nuo atsakomybės.

Taigi, daroma išvada, kad teisės doktrinoje vyrauja požiūris, jog verslo sprendimo taisykle yra nustatoma atitinkama pusiausvyra tarp to, kad direktoriams ir pareigūnams suteikiama laisvė priimti sprendimus versle, tačiau šią laisvę riboja priežiūros bei atskaitomybės mechanizmai, kurie valdymo organui keliami fiduciarinių pareigų standartu. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės procesinė kilmė susijusi su reikalavimais laikytis tam tikrų elgesio standartų verslo sprendimo priėmimo procese, pavyzdžiui, pareiga būti įsitikinusi informacijos pakankamumu, o materialinė teisinė kilmė randasi teismo teisėje peržiūrėti verslo sprendimo procesą (dalyką).²⁷

²⁶ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas byloje Aronson v. Lewis, 1984, Prieiga Internetė: <<https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1984/473-a-2d-805-4.html>>

²⁷ ČERKA PAULIUS, Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?, *International Journal of Baltic Law* (2002, 10(1)), p. 67-73.

1.2. Objektas ir subjektas

Teisiniu požiūriu verslo sprendimo taisyklė galima atskirti pagal objektą ir subjektą. Verslo sprendimo taisyklės tikslas – apsaugoti įmonių direktorius ir pareigūnus nuo civilinės atsakomybės už jų verslo sprendimus.²⁸ Šios taisyklės taikymas daugiausiai paremtas teismuose taikoma prezumpcija, kad valdymo organas tinkamai įgyvendino savo fiduciarines pareigas, veikė remdamiesi surinkta informacija ir sąžiningai tikėdami, kad sprendimas patenkina išskirtinai bendrovės interesus, nebent būtų įrodyta kitaip. Taigi, taisyklė gali būti naudojama kaip gynybos būdas nuo akcininkų ar kitų suinteresuotų šalių pareikštų ieškinių, ginčijančių įmonių sprendimus priimančių asmenų priimtus sprendimus, o kadangi valdymo organo sprendimas yra ieškinio pagrindas, daroma išvada, kad verslo vertinimo taisyklės objektas yra pat verslo sprendimas (business judgment). Kaip doktrinoje išskiria A. Greenhow verslo sprendimu vadina valdymo organo sprendimą veikti arba neveikti sprendžiant konkretų klausimą.²⁹ Taigi tiriant ar buvo pažeisti keliami reikalavimai sprendimų priėmėjams, bus tiriama ar teisiniu požiūriu yra objektas, t.y. pats verslo sprendimas.

Subjekto požiūriu verslo sprendimo vertinimo taisyklė saugos verslo sprendimus priimančius asmenis. Annette Greenhow, teisės mokslininkė, prisidėjo prie diskusijos apie įmonių valdymą, įskaitant verslo sprendimo sampratą. Subjektiškumą ji sieja su įmonių direktorių ir pareigūnų diskrecija priimti sprendimus. Įgaliojimai ir atsakomybė priimti sprendimus korporacijos vardu, panaudojant savo patirtį ir sprendimus sudėtingose verslo situacijose. Verslo sprendimų pareigos subjektiškumas pasireiškia ir per susijusių pareigų, kurios yra saistomos pareigų bendrovei, pvz. rūpestingumo, lojalumo ir kt. turėjimą. Kitaip sakant, verslo sprendimų priėmimo procesui įtaką kartu daro ir kiti įsipareigojimai veikti geriausiaisiais korporacijos ir jos akcininkų interesais. Atsakomybės laipsnis daugiausiai priklauso pareigų keliamų pagal užimamas pareigas.

Pasak teisės mokslininkės M. A. Eisenberg, reikalingos keturios sąlygos, apimančios atitikties taisyklės apsaugai vertinimą. Pirmiausia turi būti priimtas sprendimas. Antra, direktorius ar pareigūnas turi būti informuotas apie verslo sprendimą

²⁸ ARSHT, S. SAMUEL, The Business Judgment Rule Revisited, Hofstra Law Review: Vol. 8: Iss. 1, Article 6.,1979, p. 130

²⁹ GREENHOW, ANNETTE, The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails, Bond Law Review: Vol 11, 1999. p.39

ties, kiek jis pagrįstai mano esant tinkamas tomis aplinkybėmis, tai yra, jis turi būti priėmęs pagrįstą vertinimą sprendimo priėmimo procese. Trečia, sprendimas turi būti priimtas subjektyviai sąžiningai. Ketvirta, direktorius ar pareigūnas negali turėti finansinių interesų sprendimo rezultatu.³⁰ Šie aspektai ypač gerai atskleidžia subjekto santykį su verslo sprendimo taisyklės objektu – verslo sprendimu.

³⁰ EISENBERG MELVIN A., The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law, 62 Fordham L. Rev. 437, 1993, p. 441

1.3. Istorinės prielaidos

Doktrinoje taip pat pateikiamas požiūris, verslo sprendimo taisyklė formavosi ankščiau, kartu su rūpestingumo pareiga JAV teisinėje sistemoje.³¹ Istorškai tikslios³² verslo sprendimo taisyklės teisinės formavimosi prielaidos³³ gali būti siejamos su 1829 m. Luizianos Aukščiausiojo Teismo priimtu sprendimu byloje Percy prieš. Millaudon, kurioje teisėjai sprendė, kad direktoriai neturėtų būti laikomi atsakingais už klaidas ir sąžiningai priimtus sprendimus bendrovės vardu, net jei ir sprendimai sukūrė neigiamus finansinius rezultatus kompanijai.³⁴ Byloje ginčas kilo dėl Luizianos draudimo bendrovės valdymo, kuriame ieškovai akcininkai teigė, jog valdymo organas netinkamai vykdė savo fiduciarines pareigas, neatsargiai ir neapdairiai valdė bendrovės turtą, todėl akcininkai patyrė finansinių nuostolių. Sprendime Jungtinių Valstijų Aukščiausiasis Teismas patvirtino žemesnės instancijos teismo sprendimą, konstatuodamas, kad įmonių valdymo organui keliamos fiduciarinės pareigos elgtis atsargiai, rūpestingai ir sąžiningai veikti įmonės interesams. Teismas pabrėžė, kad direktoriai turi vykdyti savo įgaliojimus korporacijos ir jos akcininkų naudai, o ne siekdami asmeninės naudos ar interesų.³⁵ Kaip pateikiama doktrinoje, vertinant ar rūpestingumo pareiga įgyvendinta tinkamai, buvo analizuojamas sprendimą priimančio asmens atsargumo laipsnis: (1) atsargumas, kurį pritaikius priimant sprendimus būtų išvengta nuostolių (2) atsargumo laipsnis, kurį pritaikytų sprendimus priimantis teigiamais rezultatais suinteresuotas valdymo organas (3) atsargumo laipsnis, kurį pritaikytų įprastai apdairus asmuo, kuris prisiima asmeninę riziką dėl savo sprendimų.³⁶ Taigi rūpestingumo pareigos įgyvendinimo įvertinimas apėmė valdymo organo atsargumo laipsnio vertinimą.

³¹ MCMURRAY MARCIA, An Historical Perspective on the Duty of Care, the Duty of Loyalty, and the Business Judgment Rule, 40 Vanderbilt Law Review 605. 1987, p. 613

³² ARSHT, S. SAMUEL, The Business Judgment Rule Revisited, Hofstra Law Review: Vol. 8: Iss. 1, Article 6., 1979, p. 1

³³ GEVURTZ FRANKLIN A., The Business Judgment Rule: Meaningless Verbiage or Misguided Notion?, 67 S. Cal. L. Rev. 287, 1994, p. 287

³⁴ GURREA-MARTINEZ, A. The Law and Economics of the Business Judgment Rule: Notes for its Implementation in Non-US Jurisdictions. Ibero-American Institute for Law and Finance Working Paper No. 2/2016, p. 4.

³⁵ JAV Luizianos Aukščiausiasis teismas byloje Percy v. Millaudon, 1832, Prieiga internete: < <https://cite.case.law/va/3/568/> >

³⁶ MCMURRAY MARCIA, An Historical Perspective on the Duty of Care, the Duty of Loyalty, and the Business Judgment Rule, 40 Vanderbilt Law Review 605. 1987

Verslo sprendimo taisyklės taikymas kaip prezumpcija ³⁷ teismuose kildinamas iš JAV Aukščiausiojo teismo sprendimo byloje Aronson v. Lewis. ³⁸ Šios bylos teismo suformuotomis išvadomis buvo remtasi ir taisyklę kaip prezumpciją eksplicitiškai įtvirtinant ir Lietuvos įmonių teisės sistemoje, kuomet Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“ ³⁹ ir grindė jį JAV Delavero valstijos Aukščiausiojo teismo sprendimu primto 1984-03-01 byloje Aronson v. Lewis. Byloje nurodyta, kad „[valdymo organų narių] sprendimą ginčijanti šalis turi įrodinėjimo našta įrodyti faktus, nuginčijančius prezumpciją“ ⁴⁰. Ieškovų teigimu valdyba pažeidė savo fiduciarines pareigas, patvirtindami asmeniškai naudingą sandorį ir nepaisydami bendrovės interesų. Byloje teismas atkreipė dėmesį į aukštą peržiūros standartą, taikomą valdybos sprendimų priėmimui ir konstatavo, kad ieškovai nepateikė pakankamai įrodymų, patvirtinančių, valdybos nesąžiningumą. Byla reikšmingai įtvirtino verslo sprendimo taisyklės taikymo kaip prezumpciją ir nustatė įrodinėjimo pareigos našta ieškiniuose dėl fiduciarinių pareigų pažeidimų.⁴¹

Kita svarbi byla, kurią išsprendė Delavero Aukščiausiasis Teismas, dėl Trans Union valdybos patvirtinimo susijungimui, neatlikus deramo patikrinimo (due dilligence) ir nesurinkus visos galimos informacijos. 1980 m. į Trans Union Corporation, kredito ataskaitų agentūrą, kreipėsi privataus kapitalo įmonė su pasiūlymu susijungti. Valdyba, vadovaujama generalinio direktoriaus Jerome'o Van Gorkomo ir vadovaudamasi neišsamiais ir abstrakčiomis jo užuominomis apie galimą susijungimą bei susijusias rizikas, patvirtino susijungimo sąlygas nepakankamai įsigilinsi į aplinkybes bei neinformuodama apie sandorio finansines detales ir pasekmes. Pasibaigus susijungimui, „Trans Union“ akcininkai pateikė ieškinį, teigdami, kad valdyba pažeidė fiduciarines pareigas, nes patvirtino įmonių susijungimą tinkamos nesurinkus informacijos (due dilligence) ir jos visapusiškai neapsvarsčius (delibration). Valdyba pripažinta

³⁷ ARSHT, S. SAMUEL, The Business Judgment Rule Revisited, Hofstra Law Review: Vol. 8: Iss. 1, Article 6.,1979, p.130

³⁸ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas byloje Aronson v. Lewis, 1984, Prieiga Internetė:<<https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1984/473-a-2d-805-4.html>>

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ GIRALDO CARLOS A. L., Factors Governing the Application of the Business Judgement Rule: an Empirical Study of the US, UK, Australia and the EU, Prieiga per internetą:<<https://revistas-colaboracion.juridicas.unam.mx/index.php/vniversitas/article/view/165>>, p.124-128

neįgyvendinusi rūpestingumo pareigos, nustatant deramo atidumo (due dilligence) ir svarstymo (delibration) svarbą priimant įmonės sprendimus. Teismas taip pažymėjo, kad direktoriai, priimdami sprendimus korporacijos vardu, turi pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Ši pareiga reikalauja, kad direktoriai surinktų ir įvertintų visą svarbią informaciją prieš priimdami sprendimus, galinčius turėti didelės įtakos bendrovei ir jos akcininkams. Byloje esminė kritika išsakyta dėl deramo patikrinimo (due dilligence) neatlikimo prieš patvirtint susijungimą, kuomet valdyba neperžiūrėjo jokios rašytinės medžiagos, susijusios su susijungimo sąlygomis, taip pat neprašė išorės ekspertų nuomonės ir neatliko išsamios finansinių sandorio pasekmių analizės ir pasitikėdami valdybos pirmininko ir įmonės finansų patarėjų pristatymu, pritarė susijungimui. Teismo nuomonė pabrėžė, kad priimdami reikšmingus sprendimus vadovai negali tiesiog pasikliauti vadovybės ar patarėjų patikinimais, o privalo savarankiškai įvertinti turimą informaciją, užduoti tiriamuosius klausimus ir vadovautis savo nuožiūra. Taigi, suformuojama deramo patikrinimo (due dilligence), kaip pagrindinio direktoriaus sprendimų priėmimo aspekto, svarba, kuri doktrinoje aiškinama kaip pareiga visapusiškai save informuoti priimant verslo sprendimus.⁴²

Nemažiau aktualus valdybos sprendimų priėmimo proceso aspektas, kuris akcentuotas šioje byloje buvo svarstymo stadija (delibration). Teismas analizuodamas susijungimo patvirtinimą, pažymėjo, kad prieš priimdami sprendimą, valdyba jo prasmingai neapsvarstė. Patvirtinimo procesas buvo skubotas, valdyva neskyrė pakankamai laiko aptarti susijungimo sąlygų ar apsvarstyti alternatyvius veiksmus. (1) Kritikuojamas keitimosi informacija trūkumas tarp valdybos narių: nesikeičiama informacija ir diskusijomis. Byla stokojo įrodymų, kad sprendimų priėmimo procese valdyba aktyviai keitėsi idėjomis ar ginčijo vienas kito prielaidas. Teismo vertinimu sprendimas patvirtinti susijungimą buvo pagrįstas ribota informacija ir paviršutiniškomis diskusijomis. (2) Pasitikėjimas generaliniu direktoriumi ir patarėjais: Užtuot savarankiškai įvertinę susijungimo pasiūlymą, valdyba atsižvelgė į pirmininko patikinimą ir patarėjų patarimus, jų griežtai nepatikrinę. (3) Informuotų sprendimų nepriėmimas: Teismas padarė išvadą, kad dėl svarstymo stokos valdyba negalėjo priimti informuoto sprendimo. Neįsitraukę į prasmingą diskusiją ir neapsvarstę galimų susijungimo pasekmių, valdyba neįgyvendino savo pareigos priimti informuotą sprendimą. Tokiu būdu Delavero valstijos

⁴² BAINBRIDGE STEPHEN M., The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine, 57 Vanderbilt Law Review 83, 2019, p. 92

Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje v. Van Gorkom įtvirtino aktyvaus valdybos įsitraukimo (due dilligence) ir svarstymo (deliberation) svarbą priimant įmonės sprendimus.

Byloje Smith prieš Van Gorkom teismas taip pat pažymėjo, kad verslo sprendimo taisyklė daro prielaidą, kad direktoriai veikė remdamiesi informacija, sąžiningai ir nuoširdžiai tikėdami, kad veiksmai atitinka bendrovės interesus.⁴³

Istoriškai tiksliai, kada verslo sprendimo taisyklė buvo pirmą kartą sukodifikuota, nurodyti nėra paprasta. Užumazgos galėtų būti siejamos su Amerikos advokatų asociacijos (angl. American Bar Association) parengtu modeliniu verslo korporacijų aktu (angl. Model Business Company Act). Nepaisant to, kad akto komentaras nurodo, jog nėra siekiama verslo taisyklės kodifikavimo, vis dėl to vadovų elgesio standartas (Standards of Conduct) turėjo praktinę reikšmę teismuose ir buvo interpretuojama kaip taisyklė. Tačiau pirmą kartą taisyklė kodifikuota 1992 m. Amerikos teisės institutui (angl. American Law Institute) priėmus Bendrovių valdymo principus, kuriuose eksplicitiškai įvardinamas siekis taisyklę kodifikuoti. Amerikos teisės instituto parengtuose Bendrovių valdymo principuose verslo sprendimo taisyklė apibrėžiama saugaus uosto (angl. safe harbour) sąvoka.⁴⁴ Šios sąvokos aiškinimas grindžiamas nuostatomis, numatančiomis sąlygas arba standartus, kuriuos turi atitikti valdymo organo nariai, kad galėtų pasinaudoti verslo sprendimo taisyklės apsauga. Sąlygos apima reikalavimus, susijusius su sprendimų priėmimo procesu, pavyzdžiui, veikti sąžiningai, elgtis tinkamai ir priimti sprendimus, kurie yra pagrįstai informuoti bei atitinka geriausius korporacijos interesus. Tuomet prezumpcija perkelia įrodinėjimo našta šaliai, ginčijančiai valdymo organo nario sprendimus, kuri turi įveikti prezumpciją pateikdama nesąžiningumo, savanaudiškumo ar didelio aplaidumo įrodymus. „Saugaus uosto“ nuostatos suteikia direktoriams ir pareigūnams apsaugą nuo asmeninės atsakomybės už jų verslo sprendimus, net jei tie sprendimai galiausiai pasirodo nesėkmingi arba sukelia neigiamas finansines pasekmes bendrovei. Ši apsauga skatina valdymo organo narį apsispręsti ir priimti sprendimus, atitinkančius bendrovės interesus, nebijant susidurti su asmeniniais teisiniais padariniais.

⁴³ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis Teismas byloje Smith v. Van Gorkom, 1975, 488 A.2d 858, 872 (Del.). Prieiga per internetą: <<https://www.law.upenn.edu/live/files/6512-a>>

⁴⁴ PONTA A. ir CATANA R. N., The business judgement rule and its reception in european countries, The Macrothème Review 4(7), 2015, p.128

2. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖ LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE

2.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės turinys

Lietuvoje verslo sprendimo taisyklės taikymas paremtas prezumpcija, kad priimdamas sprendimą, įmonės vadovas elgėsi teisėtai, jei sprendimas atliktas sąžiningai ir atliepiant įmonės interesus, nepažeidžiant įstatymų, įvertinus visą sprendimui reikšmingą informaciją, atitinkant protingo sprendimo pažymius, taip pat neturint finansinio intereso į objektą ar dalyką, dėl kurio ir priimtas verslo sprendimas. Kaip jau dėstyta aukščiau, eksplicitiškai pirmą kartą Lietuvos teismai verslo vertinimo taisyklę įtvirtina 2013 metais priimdami nutarimą byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“⁴⁵.

Šioje byloje teismas kristalizavo verslo vertinimo taisyklės taikymo prielaidas:

- (1) turi būti priimtas verslo sprendimas
- (2) priimantis subjektas turėjo tiek informacijos, kiek jis pagrįstai galėjo laikyti pakankama
- (3) sprendimas turi būti priimtas veikiant gera valia, sąžiningai ir tikint, kad jis atitinka įmonės interesus,
- (4) sprendimą priimantis subjektas negali būti suinteresuotas sprendimo rezultatu.

Teismas taip pat pasisakė, kad svarbu taikyti užsienyje užsienio šalių teisinėse sistemose ir teismų praktikoje išplėtotą verslo sprendimo taisyklę kuri apsaugo įmonės vadovą prezumpcija, ir teismai vadovo sprendimus peržiūri tik esant akivaizdžių rūpestingumo ir lojalumo pareigų neįgyvendinimo įrodymų. Šitaip įtvirtinamas principas, kad teismas gali vertinti vadovo sprendimus tik esant akivaizdiems stropumo, rūpestingumo ar lojalumo pareigų pažeidimams pažeidimams.

Teismas pažymėjo, kad, *vertinant įmonės vadovo veiklą, taikytina verslo sprendimo taisyklė (business judgment rule), pagal kurią, siekiant išvengti įmonių plėtros lėtėjimo, smukimo, bendrovės valdybos nariams (vadovui) suteikiama išplėsta verslo sprendimų apimtis (a widened scope of business judgment), tai reiškia, kad teismai*

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013

revizuoja valdybos narių (vadovo) sprendimus tik tais atvejais, jei esama akivaizdžių stropumo (rūpestingumo) ar lojalumo trūkumų. Kai pareiškime nurodoma, kad tyčinį bankrotą lėmė konkreti įmonės vadovo veikla, būtina kruopščiai įvertinti įmonės vadovo veiksmus, tikslus, įmonės bankroto priežastis. Tai yra svarbu tam, kad teismų praktikoje nebūtų pasiektas priešingas siekiamam rezultatas, t. y., siekiant apsaugoti įmonių kreditorių teises ir interesus, nebūtų slopinama bendrovių vadovų protinga rizika, kuri yra būtina verslui plėtoti. Svarbu įvertinti atsakingo už įmonės veiklą subjekto veiksmus, t. y. kiek jis buvo lojalus bendrovės interesams, rūpestingas, kiek jo sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti, ar buvo pasitelkiama kvalifikuotų specialistų pagalba ir pan.⁴⁶

Lietuvos Aukščiausiajam teismui svarstant šią bylą, Lietuvos teisės mokslininkas R. Greičius⁴⁷ taisyklės įtvirtinimą įstatyme siejo su ankstesnėje akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje numatyta norma⁴⁸, kad bendrovės valdymo organų veiksmai ir sprendimai yra neteisėti, jeigu jie priimami pažeidžiant bendrovės įstatus ar prieštaraujant įstatuose nurodytiems bendrovės veiklos tikslams; akivaizdžiai viršijant protingą gamybinę – ūkinę riziką; yra akivaizdžiai nuostolingi ar akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi. Tokį imperatyvinį pareigų standartą veikia galima sieti su bendrovės valdymo organo nariui keliamų fiduciarinių pareigų standartu, nei bandymu kodifikuoti verslo sprendimo taisyklę.

Nuo 2014 metų verslo sprendimų priėmimo taisyklė LAT praktikoje įtvirtinta kaip valdymo organų narių civilinės atsakomybės taisyklė, byloje suformuluojamas taisyklės turinys ir taikymo sąlygos. Visų pirma, verslo sprendimų priėmimo taisyklė reiškia prezumpciją, kad vadovas bendrovės atžvilgiu veikia sąžiningai: siekiant apsaugoti įmonės valdymo organų narius nuo žalos atlyginimo ieškinių, taikoma verslo sprendimų priėmimo taisyklė (angl. business judgment rule), pagal kurią preziumuojamas šių asmenų veikimas *bona fide* geriausiaisiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus.⁴⁹

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013

⁴⁷ GREIČIUS, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007, p. 139

⁴⁸ 2000 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 22str. 8d.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014

Taikant verslo sprendimų priėmimo taisyklę pirmiausia nustatoma, ar buvo priimtas pats verslo sprendimas, t.y. veiksmas, kurio atlikimas nebuvo susijęs su imperatyvų, nustatytų įstatymuose ir įmonės dokumentuose, įvykdymu, o su diskrecija priimti sprendimą dėl verslo veiklos grindžiamos rizikos valdymu. Toliau, vertinama ar bendrovės vadovo priimtas verslo sprendimas yra teisėtas, t. y. ar priimtas nepažeidžiant imperatyviųjų teisės normų. *“jei dėl įmonės vadovo įgaliojimų viršijimo atsirado žala, vadovas negali išvengti jos atlyginimo remdamasis verslo sprendimų priėmimo taisykle, nes įgaliojimų viršijimas savaime yra neteisėtas veiksmas, kurio neteisėtumo nepanaikina net ir sąžiningas veikimas bendrovės interesais bei konkretaus vadovo veiksmo ekonominės logikos ir rizikos ypatumai, nebent būtinumą viršyti įgaliojimus pagrįstų specifinės aplinkybės, sudarančios būtinojo reikalingumo komerciniuose santykiuose pagrindą.*⁵⁰ Byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad vadovams civilinė atsakomybė taikoma ne už nesėkmingą sprendimą, bet už tą, kuris priimtas pažeidžiant fiduciarines pareigas ir (ar) viršijant įgaliojimus. Todėl įmonės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų (rūpestingumo, lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kt.) pažeidimas, akivaizdus protingos ūkinės komercinės rizikos peržengimas, aplaidumas arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimas pateikti kaip įrodymai, teismui neleis taikyti prezumpcijos ir verslo vertinimo taisyklės apsauga negalios. Fiduciarinių pareigų pažeidimas yra vienas iš esminių aspektų, sprendžiant dėl civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų ir vertinant juridinio asmens valdymo organo veiksmų neteisėtumą. Esminę reikšmę turi ne tai, ar nurodytas sandoris ieškovui nuostolingas, bet tai, ar kasatorius, jį sudarydamas, nepažeidė įstatymuose konkrečiai nustatytų ir (ar) fiduciarinių pareigų.⁵¹

Taikant verslo sprendimo vertinimo taisyklę Lietuvos teismuose taip pat vertinamas ir aplaidumas bei daromas neprotingos ūkinės rizikos testas. Akivaizdaus aplaidumo standartas teismų praktikoje formuluojamas kaip protingo ir apdairaus bendrovės vadovo veikimas prisimant riziką, nes lyginama, ką tokiomis pačiomis sąlygomis sudarant sandorį būtų sudaręs protingas ir apdairus asmuo,. Tam, kad bendrovės vadovas teisiškai būtų atsakingas už CK 2.87 straipsnyje nurodytų bendrovės vadovo pareigų nevykdymą ir turėtų atsakyti už padarytą žalą įrodžius, jog sandorių, iš kurių ieškovas kildina padarytą žalą, sudarymu iš anksto būtų žinoma, kad dėl jų atsiras

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-283/2014.

bendrovei žalos, tačiau to nepaisydamas vadovas vis dėlto sudarytų tokius sandorius, arba sprendimas sudaryti žalą nulėmusį sandorį būtų priimtas akivaizdžiai aplaidžiai (nesurinkus pakankamai informacijos, ją nerūpestingai įvertinus ir pan.) taip, jog protingas ir apdairus bendrovės vadovas tokiomis pačiomis sąlygomis sandorio nebūtų sudaręs, arba sandorio sudarymo metu, atsižvelgiant į bendrovės įprastą veiklos praktiką, bendrovės vadovas prisiimtų neprotingai didelę nuostolių bendrovei atsiradimo riziką.⁵² Nustačius akivaizdų aplaidumą, verslo sprendimo taisyklės apsauga taip pat nebus taikoma. Neprotingos ūkinės rizikos testas naudojamas siekiant nustatyti, ar juridinio asmens valdymo organo pareigas einantis narys neprisiėmė per didelės, nepasvertos rizikos.

Toliau siekiant kvalifikuoti verslo sprendimo taisyklės vietą Lietuvos teisinėje sistemoje, siekiama ją palyginti su reglamentavimu JAV.

Kaip jau dėstyta šiame darbe aukščiau, situacijoje, kai valdymo organas, priimdamas sprendimą, veikė rūpestingai, tinkamai informuotas ir pagrįstai įsitikinęs, kad jo sprendimas bendrovei bus naudingas, ir jei ieškovas neįrodo priešingai, teismas taikys verslo sprendimo taisyklės įtvirtinta prezumpcija, kad sprendimas validus, nebent jis neparemtas racionalia verslo logika. Tokiu atveju paneigiama prezumpcija bei įrodinėjimo pareiga perkeliama vadovui. Lyginant verslo sprendimo taisyklės taikymą JAV ir Lietuvoje, galima teigti, jog valstybių reikalavimai sutampa: (1) sprendimas turi būti priimtas, (2) Jis turi būti priimtas siekiant naudoti įmonei, (3) jis turi būti priimtas išvengiant interesų konflikto, bei (4) tinkamai įvertinti informaciją, kuria paremtas sprendimas.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas suformulavo kriterijus,⁵³ kurie vertinami siekiant nustatyti už įmonės veiklą atsakingo asmens atsakomybės laipsnį: (1) vertinamas lojalumas bendrovės interesams, (2) kiek priimti sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti (3) ar buvo pasitelkiama kvalifikuotų specialistų pagalba. Taigi kriterijai atitinka JAV Delavero valstijos teismų suformuotoms verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo kriterijams, kurie reikalauja veikti sąžiningai, rūpestingai, lojaliai bei išimtinai bendrovės interesais. Reikalavimas pasitelkti kvalifikuotų specialistų pagalbą gali būti vertintinas

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.

kaip vadovo apdairumas siekiant išvengti situacijos, kurioje sprendimui priimti yra reikalinga specifinė informacija.

Lietuvos aukščiausiojo teismo byloje pateikiami kriterijai, kuriuos ieškovas privalo įrodyti siekiant žalos atlyginimo (1) fiduciarinių pareigų (lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kt.) pažeidimą, (2) protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimą, (3) aiškų aplaidumą arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą,⁵⁴ taip pat koreliuoja su JAV Delavero valstijos teismų formuojamos taisyklės koncepcijos, kurioje nustatomas įrodinėjimo naštos perkėlimas ieškovui.⁵⁵

2022 m. kovo m. 23 d. Kasacinis teismas nutartimi⁵⁶ atmetė bankrutuojančios įmonės nemokumo administratorės 1,5 mln. EUR dydžio ieškinį buvusiems bendrovės vadovams. Bankrutavusi bendrovė, kurią atstovavo bankroto administratorius, reikalavo taikyti civilinę atsakomybę bendrovės vadovams, nes šie tariamai sudarius nepelningą sandėrį dėl bendrovės turto. Žemesnių instancijų teismų nuomonės išsiskyrė - priimti priešingi sprendimai. Pirmos instancijos teismas sakė, kadangi pažeistos valdymo organų narių pareigos, kyla civilinė atsakomybė už padarytą žalą. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minimoje byloje pripažino, kad verslo sprendimų priėmimo taisyklės taikymas buvo teisiškai racionalus, taip pat paaiškino, kaip šią taisyklę reikėtų suprasti. Visų pirma nustatyti, ar priimtas sprendimas buvo verslo sprendimas. Verslo sprendimu sąvoka aiškinama kaip vadovo ar valdybos veiksmas verslo procese, kurio atlikimas siejamas ne su jiems kaip valdymo organo nariams keliamų imperatyvių pareigų vykdymu, o su jų diskreciją priimti sprendimą valdant rizikas, ar šis pasiteisins.⁵⁷

Taigi apibendrinant, Lietuvos teismuose Verslo sprendimų priėmimo taisyklė reiškia taikomą prezumpciją, kad vadovas bendrovės atžvilgiu veikia sąžiningai (lot. bona fide), geriausiai bendrovės interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius keliamą rūpestingumo pareigos standartą. Laisvoji rinka yra neapibrėžta ir priklausanti nuo ypač didelio kiekio veiksmų, todėl valdymo organų nariai niekuomet negali būti

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.

⁵⁵ SHARFMAN BERNARD S. The Importance Of The Business Judgment Rule, Prieiga per internetą:<https://digitalcommons.law.umaryland.edu/fac_pubs/1586>, p. 52

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-37-387/2022

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-37-387/2022

visapusiškai užtikrinti, kad jų sprendimai ekonomiškai bus pelningi. Dėl to ir atsakomybė jiems taikoma ne už ekonomiškai nepasiteisinusį sprendimą, bet tiriant jų veiksmus ir veiksmų teisėtumą sprendimo priėmimo metu. Siekiama nustatyti, ar valdymo organo narys galėjo pagrįstai ir sąžiningai tikėti, kad šis sandoris naudingas bendrovei.

2.2. Fiduciarinės pareigos

Fiducia institutas kildinamas iš Romėnų teisės tradicijos, kurioje žodis *fiducia* lotynų kalba reiškia „pasitikėjimą“. Doktrinoje išskiriamos dvi *fiducia* rūšys: *fiducia cum amico* ir *fiducia cum creditore*. *Fiducia cum creditore* forma buvo daiktinių prievolių vykdymo užtikrinimo priemonė, o *fiducia cum amic* – pasitikėjimu grįstus santykius. *Fiducia cum amico* reiškė du dalykus: pirma, pasitikėjimo santykius tarp principalo (fiducianto) ir patikėtinio (fiduciarijaus); ir, antra, teisinį veiksma, kuriuo turtas buvo perleidžiamas kitam asmeniui. Būtent *Fiducia cum amico* galėtų būti susiejamas su juridinio asmens valdymo organui keliamų fiduciarinių pareigų turiniu.⁵⁸

Fiduciarinėms prievolėms būdinga, kad jų įgyvendinimas pasireiškia per paslaugų teikimą valdant turtą bendroves, per pareigas, kurios reikalauja fiduciarams patikėti turtą arba kitas teises. Turto ar teisi suteikimas visuomet palieka riziką, kad fiduciaras su turtu pasielgs neatsakingai, nesąžiningai, veiks viršydamas įgaliojimus ir pan. Siekiant subalansuoti šias rizikas turi būti sukurtas adekvatus teisinis reguliavimas.⁵⁹

JAV teisės doktrinoje randama aiškinimų, kad fiduciarinė rūpestingumo pareiga iš fiduciaro reikalauja protingo, apdairaus ir įgudusio asmens savybių, kurių reikia atlikti teikiamai paslaugai. Vertinant fiduciarinių pareigų išpildymo kokybę, labiausiai aktuali yra būtent dėl specialių sugebėjimų pareigas gavusių asmenų darbo kokybė. Tuo tarpu lojalumo pareiga reikalauja nepažeisti patikėjimo ar įgaliojimų, kai rūpestingumo neišpildoma dėl neatidumo, nerūpestingumo.

Teisėje fiduciariniai santykiai pasireiškia tik tarp tam tikrų asmenų, turinčių teisinę pareigą veikti kitos šalies, žinomos kaip naudos gavėjas arba atstovaujамasis, interesais. Fiduciarinėms pareigoms keliamas aukščiausias teisinis lojalumo ir

⁵⁸ LAURYNAS DIDŽIULIS, *Fiduciarinių Pareigų Instituto Kilmė, Esmė Ir Receptija*, Teisė 2014, 91, p.84

⁵⁹ FRANKEL, T., *Fiduciary law*, Oxford University Press; 2010, p. 6

rūpestingumo pareigų standartas, reikalaujantis, kad asmuo, saistomas fiduciarinių pareigų teiktų pirmenybę naudos gavėjo interesams, o ne savo, ir veikti itin sąžiningai, rūpestingai ir atidžiai.⁶⁰

Fiduciarinių pareigų sudėtis teisės doktrinos požiūriu nukreipia į pareigų kompleksą: Rūpestingumo pareiga, lojalumo pareiga bei tinkamas informavimas.⁶¹

Fiduciariniai santykiai pirmiausiai yra pagrįsti pasitikėjimo santykiais tarp patikėtinio ir naudos gavėjo. Patikėtiniam patikėta atsakomybė už gavėjo turtinių teisių tvarkymą ir tikimasi, kad jie naudosis savo įgaliojimais ir diskrecija taip, kad atitiktų geriausius gavėjo interesus, taip pat racionaliai, kaip sau priimamus sprendimus. Fiduciarai, atlikdami savo pareigas, turi laikytis aukščiausių atidumo ir kruopštumo standartų. Iš jų reikalaujama būti tokių atidumo ir apdairumo savybių, kokiomis panašiomis aplinkybėmis vadovautųsi protingas asmuo, turintis panašias pareigas ir patirtį. Ši rūpestingumo pareiga apima visus patikėjimo santykių aspektus, įskaitant sprendimų priėmimą, investicijų valdymą ir turto administravimą.⁶²

Asmenis saistomus fiduciarinių pareigų, reikalaujama teikti pirmenybę naudos gavėjo interesams, o ne savo ar trečiųjų šalių interesams. Jie privalo vengti interesų konfliktų, savarankiškų veiksmų ir bet kokių veiksmų, kurie galėtų pakenkti jų nešališkumui arba savo veiksmais sukurti bet kokios žalos naudos gavėjo interesams. Patikėtiniai privalo elgtis labai sąžiningai, turi būti skaidrūs ir atviri bendraudami ir atskleisdami informaciją bei turi susilaikyti nuo apgaulingo, nesąžiningo ar neetiško elgesio, galinčio pakenkti naudos gavėjo interesams.

Lietuvos kasacinis teismas savo praktikoje aiškina, kad *bendrovės veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, be pareigų, kurias valdymo organai atlieka vykdydami konkrečias funkcijas (pvz., administracijos vadovas turi sudaryti metinių finansinių ataskaitų rinkinį ir parengti bendrovės metinį pranešimą (Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 1 dalies 1 punktas), valdyba turi svarstyti ir tvirtinti bendrovės veiklos strategiją (Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ir kt.), yra įtvirtintos fiduciarinės pareigos, t. y. veiklos principai, kurių valdymo organai turi*

⁶⁰ GREENHOW, ANNETTE, The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails, Bond Law Review: Vol 11, 1999. p.45

⁶¹ UBELAKER MICHELE HEALY, Comment, Director Liability under the Business Judgement Rule: Fact or Fiction, p. 782

⁶² GREENHOW, ANNETTE, The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails, Bond Law Review: Vol 11, 1999. p.45

laikytis, organizuodami kasdienę bendrovės veiklą, priimdami ir įgyvendindami įmonės veiklos sprendimus. Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais. CK 2.87 straipsnyje įtvirtinta, kad juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, būti lojalus, laikytis konfidencialumo, vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams (1–6 dalys), ir kt. Šie veiklos principai įpareigoja bendrovės valdymo organus veikti išimtinai bendrovės interesais, t. y. užtikrinti stabilią, efektyvią, konkurencingą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą.⁶³

CK 2.87 straipsnio septintoje dalyje numatyta juridinio asmens valdymo organo nario atsakomybė, jei jis nevykdė arba netinkamai vykdė fiduciarines ar steigimo dokumentuose nurodytas pareigas, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip.

CK 2.87 straipsnyje nurodyta, kad juridinio asmens organų nariai turi pareigas pačiam juridiniam asmeniui – valdymo organo narys turi veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu. Ši taisyklė, taip pat įtvirtinta ir Akcinių bendrovių įstatyme. ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje nustatyta bendrovės vadovo pareiga veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, teismų praktikoje suformuluota kaip pareiga veikti išimtinai bendrovės interesais.⁶⁴

Kasacinis teismas nurodo, „esminis atstovavimo santykių požymis yra jų fiduciarinis pobūdis, t. y. šie santykiai grindžiami sutarties šalių abipusiu pasitikėjimu, atstovo lojalumu atstovaujajam ir kruopščiu atstovaujamojo nurodymų vykdymu“⁶⁵

Taigi, juridinio asmens valdymo organai turi laikytis fiduciarinių pareigų ne tik vykdydami imperatyvias įstatymuose nustatytas pareigas, bet ir nepažeisti fiduciarinių pareigų priimdami verslo sprendimus, kai įstatymai ir bendrovės vidaus dokumentai nereglamentuoja konkretaus elgesio modelio. Apibendrinat galima teigti, kad fiduciarinės pareigos yra vienas pagrindinių įmonių teisės institutų, reglamentuojantis pasitikėjimo

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2008

santykius tarp bendrovės valdymo organo nario ir akcininkų, bei nustatantis griežtus įpareigojimus veikti lojaliai, rūpestingai ir sąžiningai, atstovaujant išskirtinai bendrovės interesams. Pažeidus fiduciarines pareigas priimant verslo sprendimus numatyta žalos išieškojimo galimybė.

2.3. Rūpestingumo pareiga

JAV įmonių teisėje rūpestingumo pareiga yra vienos pagrindinių pareigų, kurios, kaip elgesio standartas yra keliamas valdymo organų nariams. Ši pareiga reikalauja, kad direktoriai ir pareigūnai, vykdydami savo pareigas ir priimdami sprendimus korporacijos vardu, veiktų apdairiai, rūpestingai ir lojaliai. American Institute of Law (ALI) korporatyvinio valdymo principai apibūdina rūpestingumo pareigą kaip reikalavimą, kad direktoriai ir pareigūnai veiktų taip, kaip elgtųsi įprastai apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis.⁶⁶ Ši pareiga apima įpareigojimą vadovautis protingu rūpestingumu ir nuovokumu priimant verslo sprendimus, atliekant deramus patikrinimus ir įvertinant galimą sprendimų riziką ir naudą.

Bendrosios teisės tradicijoje valdymo organo nariui tenka tai, ką Delavero aukščiausiasis teismas įvardija kaip „fiduciarinių pareigų triada“: rūpestingumo pareiga (deramo kruopštumo ir apdairumo), sąžiningumo ir lojalumo pareiga.⁶⁷ Tai beveik vienodai pripažįstama doktrinoje kaip jurisprudencijos standartas.⁶⁸ Nors Verslo sprendimo taisyklė taikoma visų šių trijų įsipareigojimų atžvilgiu, kaip jau išdėstyta, ji glaudžiausiai siejasi su rūpestingumo pareiga. Iš esmės rūpestingumo pareiga reikalauja, kad valdymo organo narys veiktų tiek rūpestingai, kaip ir vidutinio rūpestingumo apdairus asmuo panašiomis aplinkybėmis.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plėtoja, “*kad vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus. Įmonės vadovas taip pat privalo rūpintis, kad įmonė*

⁶⁶ PONTA A. ir CATANA R. N., *The business judgement rule and its reception in european countries*, The Macrotheme Review 4(7), 2015, p.127

⁶⁷ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas byloje Aronson v. Lewis, 1984, Prieiga Internetė: <<https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1984/473-a-2d-805-4.html>>

LYMAN P.Q. JOHNSON, *Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose*, Washington and Lee University School of Law, 2013, p. 418

laikytusi įstatymų, nustatytų savo veiklos apribojimų. Vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja fiduciariniai santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai.” ⁶⁹ Taigi, bendroji valdymo organų rūpestingumo pareiga apims teisėto, sąžiningo ir protingo elgesio reikalavimą. Norint nustatyti ar bendrovės vadovas pažeidė rūpestingumo pareigą, Lietuvos teismų praktikoje taikomas objektyvaus elgesio standartas, kuris reiškia, kad valdymo organo narys savo veikloje turi atitikti objektyvius rūpestingo ir kvalifikuoto verslininko kriterijus, o jo subjektyvios savybės konkrečios bylos aplinkybėmis gali šį standartą padaryti tik aukštesnį (pavyzdžiui, jei vadovas turi specialiųjų žinių, rūpestingumo pareiga reikalaus, kad šios žinios būtų panaudotos priimant verslo sprendimą). Kasacinėje jurisprudencijoje nurodoma, *kad ar įmonės vadovas konkrečiu atveju rūpestingumo pareigą įvykdė, nustatoma pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus – rūpestingo, apdairaus, protingo vadovo elgesio matą.* ⁷⁰

Kaip vieną iš rūpestingumo pareigos aspektų, kasacinis teismas išskiria informacijos, kuria disponuoja valdymo organas ištyrimą. Keliama pareiga su informacija elgtis kvalifikuotai ir atidžiai bei priimant konkretų verslo sprendimą, reikšmingą informaciją visapusiškai ištirti: *bendrovės valdymo organų nariai turi elgtis rūpestingai ir sąžiningai bendrovės atžvilgiu, o tai, be kita ko, reikalauja, kad prieš priimdami sprendimą valdymo organo nariai būtų pakankamai susipažinę su visa reikiama informacija.*⁷¹ Šis rūpestingumo pareigos aspekto vertinimas atskleidžia, kokia apimtimi su priimamu verslo sprendimu susijusios informacijos vertinimą į verslo sprendimo priėmimo procesą įtraukia valdymo organo nariai.

Lietuvos Aukščiausiasis teismas, pasisakydamas dėl įmonės vadovo rūpestingumo pareigos, aiškino, kad rūpestingumo pareiga visų pirma nustato teisėto elgesio reikalavimą vadovui, jog šio atliekami veiksmai nepažeistų įstatyme numatytų imperatyviųjų teisės normų. Taip pat, vadovas privalo prižiūrėti, kad ir įmonės veikla būtų teisėta – *vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo*

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014

*priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus.*⁷² Kitoje taip pat atkreipia dėmesį, kad rūpestingumo pareiga, keliamą vadovui, be kitą ko apims ir pareigą saugoti bendrovės turtą, tinkamai jį apskaityti: *bendrovės vadovo pareiga elgtis rūpestingai su juridinio asmens turtu apima pareigą tinkamai vesti turto apskaitą, teikti kasmetinių finansinių ataskaitų rinkinį Juridinių asmenų registru, taip pat išsaugoti duomenis apie įmonės finansines operacijas įstatymų nustatyta laikotarpi.*⁷³

*“Dėl (due dilligence) pareigos teismas nurodė: Manoma kad tapęs direktoriumi jis suvokia prisiemamą atsakomybę už savo veiksmus. Jis gali išvengti atsakomybės tik tuo jeigu eidamas pareigas vadovausis rūpestingumu, kad ištirtų visus faktus, kuriuos apdairus žmogus ištirtų valdydamas savo įmonę. Apdairus žmogus neapsiimtų spręsti svarbių klausimų, nežinodamas visų reikšmingų faktų, ar pasikliaudamas vien nepažįstamų asmenų parodymais bei bendra informacija.”*⁷⁴

Stephenas M. Bainbridge'as, rašęs apie įvairius įmonių valdymo aspektus, pateikia išsamaus informacijos patikrinimo pareigą arba deramo patikrinimo principą (angl due dilligence), kaip vieną svarbiausių rūpestingumo pareigos aspektų. Valdymo organui yra keliamą pareiga būti tinkamai ir išsamiai informuotais apie įmonėje sprendžiamą klausimą, kad galėtų priimti racionaliai pagrįstus sprendimus, kurie geriausiai atitinktų bendrovės interesus. Rizikos ir neapibrėžtumo valdymo priemonės priimant įmonės sprendimus, gali būti įgyvendintos tik atliekant išsamų informacijos tyrimą, siekiant nustatyti ir įvertinti galimų rizikų poveikį bendrovei bei atitinkamas priemones tai rizikai sumažinti arba pašalinti. Įgyvendinęs šią pareigą, valdymo organas užtikrina, kad bendrovės ūkinė-komercinė veikla neprieštarauja galiojančiam teisiniui reguliavimui, užtikrinama jos veiklos organizavimo teisinė atitiktis ir reguliavimo reikalavimų laikymasis.

Greenhow Aneete tyrinėdama verslo sprendimo taisyklės prigimtį, nurodo, kad darant vertinimą, ar galioja verslo sprendimo taisyklės teisinės apsaugos prezumpcija, tiriama ar buvo pats sprendimo vertinimas, ir ar jis buvo atliktas pareigūno, kuriam keliamos rūpestingumo ir atidumo, išsamumo renkant informaciją (due dilligence)

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-504/2014.

⁷⁴ UBELAKER MICHELE HEALY, *Comment, Director Liability under the Business Judgement Rule: Fact or Fiction*, p.800

pareigos.⁷⁵ Taigi išskiriama atidumo, kruopštumo ir išsamumo renkant informaciją, reikalingą sprendimui priimti, pareigos svarba. Reikalaujama tokių savybių, kokiomis pasižymėtų protingas asmuo tokiomis pat aplinkybėmis.

M.A. Eisenberg mano, jog (due-care) apdairumo standartas keliamas iš pareigos įgyvendinti tam tikrą kokybės laipsnį primamų sprendimų procese, o galimybė šiuos procesus peržiūrėti, yra motyvacija šio standarto laikytis.⁷⁶

Gerai žinoma byla, kurioje neatlikus išsamaus ir deramo informacijos tyrimo (due dilligence), buvo nulemtas aplaidus valdybos narių sprendimas. 1982 m. byloje Cede & Co. prieš Technicolor Inc.⁷⁷, Technicolor valdyba pritarė bendrovės susijungimui su „Forbes Group“ dukterine įmone. Akcininkai susijungimą ginčijo argumentuodami due dilligence pareigos pažeidimu.⁷⁸ Byloje akcentuojamas profesinis kruopštumas (proffesional dilligence) arba atidumas (dilligence) sprendimų priėmimo proceso metu kaip būtina sąlyga norint, kad sprendimą saugotų verslo sprendimo taisykle. Tik visapusiškai informuoti ir pagrįstai racionaliai įsitikinę, neturintys abejonių sprendimo naudingumu, teisėtumu ir pan vadovai, turės argumentų teisme.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad profesinis kruopštumas bei atidumas, taip pat visapusiškas informacijos surinkimas ir ištyrimas, yra svarbiausi rūpestingumo pareigos aspektai. Tinkamas, visapusiškas informacijos surinkimas bei ištyrimas, tampa vienas esmingiausių procesų įmonės bei rizikos verslo sprendimų priėmimo procese valdyme. Pakankamas dėmesys, skirtas deramam informacijos tyrimui, turi kritinę svarbą tolimesniam įmonės valdymo organų veiksams sprendimų priėmimo procese. Ginantis nuo materialinės atsakomybės bendrovių vadovams, pastarieji privalės pagrįsti rūpestingumo pareigos įgyvendinimą, todėl ši pareiga yra svarbus valdymo organo atskaitomybės už savo veiksmus bei sprendimų naudingumo pusiausvyros elementas.

⁷⁵ GREENHOW, ANNETTE, The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails, *Bond Law Review*: Vol 11, 1999. p. 42

⁷⁶ EISENBERG MELVIN A., The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law, *62 Fordham L. Rev.* 437, 1993, p. 447

⁷⁷ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas Cede & Co vs. Technicolor Inc, 13, Delaware, 1987, Prieiga internete: <<https://www.law.upenn.edu/live/files/11055>>

⁷⁸ PONTA A. ir CATANA R. N., *The business judgement rule and its reception in european countries*, *The Macrothème Review* 4(7), 2015, p.128

2.4. Lojalumo pareiga

Bendriausia prasme lojalumo pareiga reikalauja iš sprendimą priimančio, bendrovės interesus laikyti aukščiau savo asmeninių interesų.⁷⁹ Priimant sprendimą pareiga reikalauja sprendimų priėmėją būti: 1. nesuinteresuotam sprendimo rezultatu; 2. sąžiningai įsitikinus, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiaisiais bendrovės interesais. Teismai spręsdami lojalumo pareigos pažeidimo klausimus, svarsto sprendimų priėmėjų suinteresuotumą sprendimo rezultatais. Dauguma jurisdikcijų verslo sprendimo taisyklės centru laiko atsakomybę sukeliančias pasekmes.⁸⁰ Kai sprendimų priėmimo procese atsiranda prielaidos interesų konfliktui, sprendimą priimančio privalo elgtis sąžiningai.⁸¹ Taigi lojalumo pareigos pažeidimo vertinimas labiausiai siejamas su teisingu interesų prioritetizavimu ir sąžiningumu.

Sąžiningumas ir anglijos teisėje yra inkorporuojamas į lojalumo pareigos sudėtį.⁸² Šios pareigos pagrindinis reikalavimas siejamas su veikimu, įsitikinus jog veikiama geriausiaisiais bendrovės interesais. Valdymo organo narys priimdamas verslo sprendimus, absoliučiai įsitikinti sprendimo rezultatu neturi galimybės, todėl, kad priimami sprendimai duos efektą ateityje. Verslo valdymas visuomet atsiremia į riziką, kad bus nesėkmingas, neatneš tos naudos, kurios jį priimdamas asmuo tikėjosi. Iš teisinės pusės, reikalauti valdymo organo nario žinojimo, kas įvyks ateityje, nėra realu. Todėl reikalaujama, kad verslo sprendimų priėmimo procesas, esant abejonėms, būtų grindžiamas valdymo organo nario lojalumu bendrovei ir akcininkams, jo psichologiniais įsitikinimais kam sprendimas yra naudingas.⁸³

Lojalumo pareiga yra valdymo organo nario savanaudiškumo svertas. Ši pareiga iš esmės neleidžia priimti sprendimų valdant bendrovės turtą tokiu būdu, kad sprendimo rezultatas būtų kaip nors naudingas jį priėmusiam. Arba, kaip tai pasakė Delavero Aukščiausiasis Teismas byloje Cede & Co. prieš Technicolor, Inc: "Iš esmės lojalumo

⁷⁹ LAFFERTY W. M. et al. A Brief Introduction to the Fiduciary Duties of Directors Under Delaware Law. Penn State Law Review, 2012, Vol. 116 Issue 3, p. 845

⁸⁰ ESENBERG MELVIN A., The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law, 62 Fordham L. Rev. 437, 1993, p. 445-446

⁸¹ ESENBERG MELVIN A., The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law, 62 Fordham L. Rev. 437, 1993, p. 450

⁸² DIDŽIULIS, L., Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. Teisė, 2014, p. 87;

⁸³ FURLOW, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware. Utah Law Review, 2009, No. 3, p. 1070

pareiga reikalauja, kad korporacijos ir jos akcininkų interesai būtų svarbesni už bet kokius direktoriaus, pareigūno ar kontroliuojančio akcininko interesus, kurių nesidalija visi akcininkai tarpusavyje”⁸⁴ Taigi, lojalumo pareiga reikalauja, kad valdymo organo narys veiktų sąžiningai ir sprendimus priimtų siekdamas geriausių korporacijos interesų, kad susilaikytų nuo elgesio, kuris kenkia korporacijai ir yra nukreiptas į asmeninės naudos ieškojimą. Reguliavimas dažnai suteikia vadovams plačią veiksmų laisvę nuspręsti, kaip korporacija turėtų siekti pelno, tačiau lojalumo pareiga reikalauja, kad jie taip pat įvertintų, kokie teisiniai ir etiniai veiksmai duos geriausius rezultatus korporacijos interesams. Lojalumo pareiga taip pat draudžia naudotis savo pareigomis bet kokiems asmeniniams interesams tenkinti. Reikalaujama, kad savo lojalumą valdymo organo nariai skirtų bendrovei, neatsižvelgdami į savo personalinius interesus.

Lojalumo pareiga yra viena iš fiduciarinių pareigų, kelianti reikalavimą valdymo organams veikti išskirtinai geriausiais bendrovės interesais. Lietuvos bendrovių teisėje vadovo lojalumo pareiga įtvirtinta CK 2.87 straipsnio 2 dalyje, pagal kurias juridinio asmens valdymo organo narys privalo būti lojalus juridiniam asmeniui, ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta pareiga veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra pasisakęs, jog lojalumo pareiga reiškia, *kad juridinio asmens valdymo organo narys privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, taip pat negali naudoti juridinio asmens turto asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo. Nustačius aplinkybes, kad vadovas bendrovės turtą ir finansus valdo ar turtu bendrovės vardu disponuoja nesilaikydamas CK 2.87 straipsnyje nustatytų principų, nevykdydamas fiduciarinių pareigų bendrovei, gali būti sprendžiama dėl jo veiksmų vykdant pareigas neteisėtumo.*⁸⁵

Apibendrinant galima teigti, kad lojalumo pareigos turinys veikti bendrovės interesais, gali būti apibrėžiamas ir per negatyvų pareigos aspektą (vengti interesų konflikto, nekonkuruoti, nesinaudoti bendrovės galimybėmis, turtu ir pan.) arba per pozityvų pareigų aspektą, kuris reikalauja konkretaus veikimo, paremto veikiant prioritetizuojant bendrovės interesus ir naudą.

⁸⁴ JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas Cede & Co vs. Technicolor Inc, 13, Delaware, 1987, Prieiga internete:<<https://www.law.upenn.edu/live/files/11055>> p.361

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016.

2.5. Juridinio asmens vadovo Civilinės atsakomybės taikymas Lietuvoje

Lietuvos Respublikos civilinio kodeksas (toliau Civilinis kodeksas, CK) 2.81 str. 1 dalyje numato, kad juridinis asmuo įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Juridinio asmens vadovas, yra privalomas juridinio asmens organas (CK 2.82 str. 2 d.), ir šias pareigas leidžiama eiti tik fiziniam asmeniui (CK 2.81 str. 4d.). Juridinio asmens vadovui įstatyme numatomos įvairios pareigos, pavyzdžiui - valdymo organas atsako už juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimą, pranešimą juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius, turinčius reikšmės juridinio asmens veiklai, juridinio asmens veiklos organizavimą, juridinio asmens dalyvių apskaitą (CK 2.82 str. 2d.). Matoma, kad juridinio asmens vadovas turi plačius įgaliojimus esminiuose įmonės veiklos klausimuose, nuo jo darbo kokybės priklausys juridinio asmens veiklos organizavimas, tęstinumas ir žinoma, juridinio asmens veiklos rezultatai. Vykdydamas pareigą organizuoti juridinio asmens veiklą, juridinio asmens vadovas neišvengiamai priima įvairius verslo sprendimus, kurių rezultatas ne visuomet gali būti finansiškai pozityvus. Situacijos, kuomet juridinio asmens vadovas priimdamas rizikingus verslo sprendimus, bendrovei sukūrė žalos, gali lemti civilinės atsakomybės taikymą. Norint išsamiai iširti kokias pagrindais juridinio asmens vadovui kils civilinė atsakomybė, siekiama iširti juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės paskirtį, sąlygas bei keliamas bendrąsias juridinio asmens vadovo pareigas, kurių neįgyvendinimas gali lemti verslo sprendimo vertinimo taisyklės negaliojimą, bei civilinės atsakomybės taikymą juridinio asmens vadovo atžvilgiu.

Kaip įtvirtinta CK 6.245 str. 1d. – Civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Įstatymas skirsto atsakomybę į dvi rūšis: sutartinę ir deliktinę (CK 6.245 str. 2d.). Būtent pastaroji yra aktuali verslo sprendimo vertinimo taisyklės kontekste, nes yra siejama su atsiradusia žala (CK 6.245 str. 4d.). Taigi civilinės atsakomybės taikymu, kaip vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų, labiausiai siekiama žalos atlyginimo, padėties iki žalos atsiradimo, atsatymo, todėl instituto paskirtis visų

pirma yra kompensacinė, ⁸⁶ kuri pasireiškia per nuostolių atlyginimo, o ne baudmės funkcija.

Kita doktrinoje aptariama civilinės atsakomybės instituto funkcija yra prevencinė ⁸⁷. Prevencinis jos veikimas pasireiškia per sukuriamą motyvą juridinio asmens vadovui laikytis nustatytų pareigų – šių neįgyvendinus, gali būti taikoma civilinė atsakomybė. Galimybė taikyti šį institutą yra tarsi svertas, sukuriantis motyvą juridinio asmens vadovui nepažeisti reikalavimų, kurie keliami einant vadovaujančias pareigas, nes gali tekti atlyginti tariamą žalą. Lietuvos teisės doktrinoje, šalia kompensacinės ir prevencinės juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės funkcijų, V. Mikelėnas išskiria ir verslo stimuliavimo funkciją. ⁸⁸ Efektyviai taikomas civilinės atsakomybės institutas skatina tinkamą ir sąžiningą juridinio asmens vadovų pareigų vykdymą, o tai neabejotinai turi reikšmės bendrovės valdymo efektyvumui, pelningumui ir konkurencingumui rinkoje, nes juridinio asmens vadovo sąžiningas pareigų įgyvendinimas, vėliau lemia ir bendrovės įgyjamą pasitikėjimą verslo santykiuose.

Tam, kad juridinio asmens vadovo atžvilgiu būtų taikoma civilinė atsakomybė, privalu nustatyti šių sąlygų visetą: neteisėtus veiksmus (CK 6.246 str.), žalą (CK 6.249 str.), priežastinį ryšį (CK 6.247 str.) ir kaltę (CK 6.248 str.). Ieškovas, gindamas pažeistas teisės ir siekdamas taikyti juridinio asmens vadovo civilinę atsakomybę bei prisiteisti žalą (nuostolius), privalės pateikti įrodymus dėl šių sąlygų: įrodyti neteisėtus veiksmus, padarytą žalą, bei priežastinį ryšį tarp šių. Pateikus įrodymus dėl šių sąlygų, juridinio asmens vadovo kaltė bus preziumuojama ir ieškovui įrodinėti šios civilinės atsakomybės sąlygos pareiga nekils. O prezumpcijos paneigimas teks juridinio asmens vadovui, kurio atžvilgiu norima civilinę atsakomybę taikyti. ⁸⁹

Šiame darbe toliau nagrinėjamas kiekvienos iš paminėtų juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymo sąlygų turinys. Šių sąlygų turinio atskleidimas yra būtinas siekiant išsamiai įvertinti kaip turi būti priimami juridinio asmens vadovo rizikingi verslo

⁸⁶ AMBRASIENĖ DANGUTĖ ir kt., Civilinė teisė. Prievolių teisė, Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p.178-179

⁸⁷ MIKELĖNAS VALENTINAS, Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai, Vilnius: Justitia, 1995, p. 40

⁸⁸ ABRAMAVIČIUS A., MIKELĖNAS V., Įmonių vadovų teisinė atsakomybė, Teisinės informacijos centras, Vilnius, 1998, p. 231

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-313/2017

sprendimai, kad jiems galiojūt verslo sprendimo vertinimo taisyklės sukuriama teisinė apsauga.

Neteisėti veiksmai. 6.246 straipsnio 1 d. numatyta civilinės atsakomybės atsiradimo priežastis yra neteisėti veiksmai: Civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Siekiant taikyti civilinę atsakomybę bendrovės valdymo organams ar jų nariams, pirmiausia būtina nustatyti, būtent kokius neteisėtus veiksmus jie atliko. Vertinant, ar veiksmai teisėti ar neteisėti, svarbu įvertinti ar buvo pažeista bendrojo pobūdžio pareiga numatyta Civiliname Kodekse (CK 2.87 str.), ar specialioji, numatyta įstatymuose: pvz. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme (toliau – Akcinių bendrovių įstatymas). Kaip nurodoma kasacinio teismo apžvalgoje, valdymo organų kompetencija ir pareigos gali būti papildomai ar kitaip reglamentuotos įstatais, todėl, sprendžiant dėl vadovo veiksmų neteisėtumo, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, būtina atsižvelgti į lokaliuose teisės aktuose – įstatuose ir bendrovės vidaus dokumentuose – įtvirtintas taisykles.⁹⁰ Taigi juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymas vertinant neteisėtus veiksmus, turi apimti ir išsamų vadovo pareigoms keliamų pareigų įvertinimą. Bet kokie veiksmai prieštaraujantys nustatytoms pareigoms, gali lemti civilinės atsakomybės taikymą. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad įmonės administracijos vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus. Įmonės vadovas (vienasmenis ar kolegialus) privalo rūpintis, kad įmonė laikytųsi įstatymų, nustatytų jos veiklos apribojimų ir kt.⁹¹ Fiduciarinė vadovo rūpestingumo pareiga visų pirma nustato teisėto elgesio reikalavimą, kad paties vadovo elgesys nepažeistų imperatyviųjų teisės normų.⁹² Imperatyvias įstatymuose įtvirtintas pareigas vadovas privalo įvykdyti rūpestingai ir kvalifikuotai, taip, kaip nurodyta įstatymuose, jis neturi galimybės pasirinkti kitokio, nei įstatyme nustatyta, elgesio modelio.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. *Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga*, Teismų praktika, 45, 2017

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 25 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006*.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015*

Žala. Žalos teisinė apibrėžtis nurodyta CK 6.249 straipsnio 1 dalyje, kuri numato, jog žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. LAT aiškindamas CK 6.249 straipsnio 1 dalį, nurodė, kad žala sudaro nukentėjusiojo turtiniai ir kitokie praradimai.⁹³ Tiesioginiais nuostoliais pripažįstamos ieškovo turėtos išlaidos ir turtiniai praradimai, tačiau tokie aspektų kaip faktinės aplinkybės ir dydis kontekstas priklauso nuo konkrečioje byloje turimų aplinkybių.

Netiesioginiai nuostoliai taip pat gali būti pripažinti kaip žala, kuri LAT aiškinama kaip negautos pajamos, arba nuostoliai, kurie suprantami kaip grynasis pelnas. Įrodinėjant netiesioginius nuostolius juos privalu pagrįsti pagrįsti realiomis, faktinėmis, o ne menamomis ateityje pajamomis.⁹⁴ O teismai sprendami negautų pajamų pripažinimo žala klausimus, vertina šiuos aspektus:

- 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto;
- 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai;
- 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų; nukentėjęs asmuo privalo įrodyti nuostolių, patirtų negautos naudos forma, realumą, dydį ir priežastinį ryšį su neteisėtais kalto asmens veiksmais.⁹⁵

Priežastinis ryšys. Priežastinio ryšio apibrėžimas įtvirtintas CK 6.247, nurodantis, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Kaip jau minėta, pareiga įrodyti priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų padarymo ir žalos fakto tenka ieškovui. Kaip nurodo LAT savo apžvalgoje, tokia ieškovo pareiga kildinama iš bendro pobūdžio įrodinėjimo principo, įtvirtinto CPK 178 straipsnyje, kuris numato, jog pareiga įrodyti numatyta tam, kuris teigia, o ne tam, kuris neigia.⁹⁶ Kasacinis aiškina, kad pagal teisės doktriną ir formuojamą teismų praktiką priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima padalinti į du

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-314/2008

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-418/2014

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2012

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. *Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga*, Teismų praktika, 45, 2017, p. 66

skirtingus etapus. Pirmame etape *conditio sine qua non* (privaloma sąlyga) testu nustatomas faktinis priežastinis ryšys ir sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. *Conditio sine qua non* testas lemia būtinumą nustatyti, ar neteisėti veiksmai buvo būtina žalos atsiradimo priežastis (būtina priežastis). Kitame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (neveikimo). Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą.⁹⁷ Nustačius faktinį priežastinį ryšį, atitinkamai nustatomas teisinis kiekvieno iš asmenų veiksmų ir kilusių padarinių teisinis priežastinis ryšys, t. y. nustatoma, ar nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (CK 6.247 straipsnis). Taigi, net ir nustačius faktinį priežastinį ryšį, atsakomybė vienam iš asmenų gali būti netaikoma, jeigu nebus nustatytas teisinis priežastinis ryšys.⁹⁸

Kaltė. Svarbus kaltės aspektas bylose sprendžiant juridinio asmens vadovo atsakomybės taikymo klausimą, yra kaltės prezumpcija, kuri taikoma, jeigu teismai nustato, kad juridinio asmens vadovas atliko neteisėtus veiksmus, dėl kurių atsirado žala. Šią prezumpciją juridinio asmens vadovas, įrodinėjant kaltės nebuvimą, turės paneigti, o teismui sprendžiant kaltės buvimo faktą, vertinami bendrovės vadovo faktiniai veiksmai.⁹⁹ Kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, bus būtina nustatyti nepriklausomai nuo to, ar žalos atlyginimo reikalaujama už finansiškai nevykusius verslo sprendimus, ar dėl imperatyvių ir (ar) fiduciarinių pareigų pažeidimo, tačiau kaltės forma priklausys nuo to, kokius konkrečiai neteisėtus veiksmus atliko valdymo organo narys.¹⁰⁰ Įmonės vadovo civilinę atsakomybę lemia tiek jam imperatyviai teisės aktuose nustatytų pareigų pažeidimas (tokia yra pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonei tapus

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-288-1075/2021

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-59-1075/2020

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K3-180-378/2017

nemokiai), tiek fiduciarinių pareigų įmonės atžvilgiu pažeidimas. <...> įmonės vadovo civilinė atsakomybė grindžiama jo specialiujų ar fiduciarinių pareigų pažeidimu.¹⁰¹

Valdymo organų nariams už fiduciarinių pareigų pažeidimą atsakomybė kyla tik nustačius kaltės formą - esant jų dideliame neatsargumui arba tyčiai. Laikoma, kad asmuo padarė žalą tyčia, kai siekė padaryti to tipo žalą arba atitinkamai elgėsi žinodamas, kad konkreti žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras.¹⁰² Didelis neatsargumas kaip kaltės forma apibrėžiama neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina duotomis aplinkybėmis.¹⁰³

Vadovo kaltė dėl nepavykusių verslo sprendimų, privalo būti nustatyta vertinant kiekvieną verslo sprendimą atskirai, Kaip nurodo kasacinis teismas, *jei bendrovės vadovas, neatsižvelgiant į jo dalykinę reputaciją, pats neprisiėmė pareigos pasiekti konkretų komercinį, investicinį ar kitą ekonominį rezultatą, jo civilinė atsakomybė negali būti grindžiama vien tuo, kad jis nepasiekė konkretaus rezultato, pavyzdžiui, nespėjo laiku įgyvendinti statybos projekto, – kiekvienu atveju būtina nustatyti ir jo kaltę, t. y. nerūpestingumą arba tyčią. Jei vadovas konkrečiame įmonės veiklos epizode veikė ne įmonės, bet savo ar trečiųjų asmenų naudai, laikytina, kad jis tyčia pažeidė įmonės interesus ir elgėsi nelojaliai, išskyrus atvejus, kai laikomasi CK 2.87 straipsnyje įtvirtintų taisyklių.*¹⁰⁴ Priešingai nei fiduciarinių pareigų, ar žalingo verslo sprendimo atveju, atsakomybė už specialiujų pareigų pažeidimą taikoma nustačius ir paprastą neatsargumo kaltės formą.¹⁰⁵

LAT savo apžvalgoje nurodo, kad ieškovo įrodinėjimo naštos apimtis, siekiant įrodyti valdymo organų neteisėtus veiksmus gali skirtis priklausomai nuo to, ar valdymo organo narys pažeidė imperatyvias pareigas, fiduciarines pareigas ar priėmė netinkamą verslo sprendimą.¹⁰⁶ Vykdam įstatyme numatytas imperatyviasias pareigas, juridinio asmens vadovas privalo elgtis rūpestingai ir kvalifikuotai. Jam leidžiamas pasirinkti tik

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-421/2017

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257-248/2020

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga, Teismų praktika, 45, 2017

įstatyme numatytas elgesio modelis. Tuo tarpu fiduciarinės pareigos reikalauja elgesio atitikties bendrosioms rūpestingumo ir lojalumo pareigoms. Šių pareigų pažeidimai teismuose vertinami kaip savarankiški valdymo organo nario atsakomybės pagrindai.

Taigi apibendrinat galima teigti, kad paminėtas juridinio asmens vadovo civilinės atsakomybės taikymo sąlygų turinys, susidedantis iš šių sąlygų viseto: neteisėtų veiksmų, žalos, priežastino ryšio ir kaltės. Ieškovas, gindamas pažeistas teisės ir siekdamas taikyti juridinio asmens vadovo civilinę atsakomybę bei prisiteisti žalą (nuostolius), privalės pateikti įrodymus dėl šių sąlygų: įrodyti neteisėtus veiksmus, padarytą žalą, bei priežastinį ryšį tarp šių. Pateikus įrodymus dėl šių sąlygų, juridinio asmens vadovo kaltė bus preziumuojama ir ieškovui įrodinėti šios civilinės atsakomybės sąlygos pareiga nekils. Prezumpcijos paneigimas teks juridinio asmens vadovui, kurio atžvilgiu norima civilinę atsakomybę taikyti. Šių sąlygų turinio atskleidimas parodo, kaip turi būti priimami juridinio asmens vadovo rizikingi verslo sprendimai, kad jiems galėtų verslo sprendimo vertinimo taisyklės sukuriama teisinė apsauga.

3. IŠVADOS:

1. Verslo sprendimo taisykle užtikrinama privataus juridinio asmens valdymo organų narių galimybė rizikuoti, skatinama imtis ūkinės komercinės rizikos. Tai skatina privačių juridinių asmenų ūkinės komercinės veiklos vystymąsi ir atitinka akcininkų interesą užtikrinti efektyvų įmonės valdymą.

2. Užtikrinant juridinio asmens veiklos tęstinumą, bei užkertant galimybę akcininkams nepagrįstais ieškiniais teismo rankomis mėginti keisti valdymo organų narių sprendimus, verslo sprendimo vertinimo taisyklės įgyvendinimas riboja teismų intervenciją į bendrovių valdymą bei galimybę keisti padarytus verslo sprendimus.

3. Daugiausia, taikant verslo sprendimo vertinimo taisyklę yra sprendžiama dėl to, kaip juridinio asmens vadovas priimdamas verslo sprendimą įgyvendino jam keliamus fiduciarinių, rūpestingumo, lojalumo, ir kitas pareigas. Tiriamas ne pats sprendimas, kuris galimai galėjo susiklostyti nesėkmingai, kadangi nėra tikslo jį pakeisti, tačiau tiriamas ar jį priimančias asmuo laikėsi jo pareigoms keliamų elgesio standartų.

4. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatyme bei Civiliniame kodekse, numatytos įvairios teisės ir pareigos, kurias valdymo organo nariai privalo įgyvendinti priimant verslo sprendimus ir siekiant, kad sprendimus, esant ginčui, saugotų teismuose taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpcija. Taikant civilinę atsakomybės juridinio asmens valdymo organo nariui privaloma įrodyti ne tik fiduciarinių pareigų aspektą, tačiau ir kitas civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp jų, protingos ūkinės – komercinės veiklos rizikos peržengimo, suteiktų įgaliojimų viršijimo faktus. Lietuvos teismuose institutas plėtojamas nuo 2014 m.

5. Lietuvos teisinėje sistemoje plėtojamas toks verslo sprendimo vertinimo taisyklės instituto požiūris - jog taisyklė yra juridinio asmens valdymo organo nario priimto sprendimo teisėtumo prezumpcija, jei toks sprendimas buvo priimtas nepažeidžiant įstatymų, pareigų, sąžiningai, veikiant geriausiaisiais įmonės interesais ir neturint finansinio intereso dėl priimto verslo sprendimo, o taip pat visapusiškai įvertinus aktualią sprendimui informaciją, kuri atitiktų protingo asmens informacijos vertinimą.

4. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-07-31, Nr. 64-1914
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262

Specialioji literatūra:

3. LYMAN P.Q. JOHNSON, *Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose*, Washington and Lee University School of Law, 2013, p. 410
4. PONTA A. ir CATANA R. N., *The business judgement rule and its reception in european countries*, *The Macrotheme Review* 4(7), Winter 2015, p.128
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. *Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga*, *Teismų praktika*, 45 (2017)
6. UBELAKER MICHELE HEALY, *Comment, Director Liability under the Business Judgment Rule: Fact or Fiction*. Prieiga internete: <<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3141&context=smulr>>
7. GREENHOW, ANNETTE , *The Statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind into Directors' Sails*, *Bond Law Review*: Vol 11 p.39, 1999. Prieiga internete: <<https://blr.scholasticahq.com/article/5340-the-statutory-business-judgment-rule-putting-the-wind-into-directors-sails>>.
8. MCMURRAY MARCIA, *An Historical Perspective on the Duty of Care, the Duty of Loyalty, and the Business Judgment Rule*, 40 *Vanderbilt Law Review* 605. 1987
9. ARSHT, S. SAMUEL, *The Business Judgment Rule Revisited*, *Hofstra Law Review*: Vol. 8: Iss. 1, Article 6., 1979
10. STEPHEN M. BAINBRIDGE, *The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine*, 57 *Vanderbilt Law Review* 83, 2019

11. LAFFERTY W. M. et al. A Brief Introduction to the Fiduciary Duties of Directors Under Delaware Law. Penn State Law Review, 2012, Vol. 116 Issue 3
12. WILLIAM T. ALLEN, Modern Corporate Governance and the Erosion of the Business Judgment Rule in Delaware Corporate Law, CLPE Research Paper 06/2008 Vol.4 No.2 , 2008, p. 11-18
13. ČERKA PAULIUS, *Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?*, International Journal of Baltic Law (2002, 10(1))
14. EISENBERG MELVIN A., *The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law*, 62 Fordham L. Rev. 437, 1993
15. GEVURTZ FRANKLIN A., *The Business Judgment Rule: Meaningless Verbiage or Misguided Notion?*, 67 S. Cal. L. Rev. 287, 1994
16. GURREA-MARTINEZ, A. *The Law and Economics of the Business Judgment Rule: Notes for its Implementation in Non-US Jurisdictions*. Ibero-American Institute for Law and Finance Working Paper No. 2/2016,
17. LAURYNAS DIDŽIULIS, *Fiduciarinių Pareigų Instituto Kilmė, Esmė Ir Receptija*, Teisė 2014, 91, p.84
18. FRANKEL, T., *Fiduciary law*, Oxford University Press; 2010, p. 6
19. JARUSEVIČIUS JUSTINAS, *Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys*, Teisė 2019, vol. 110., p.81
20. AMBRASIENĖ DANGUTĖ ir kt., *Civilinė teisė. Prievolių teisė*, Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004,
21. MIKELĖNAS VALENTINAS, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*, Vilnius: Justitia, 1995
22. ABRAMAVIČIUS A., MIKELĖNAS V., *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*, Teisinės informacijos centras, Vilnius, 1998, p. 231

Lietuvos Teismų praktika

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3- 648/2013
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7- 124/2014
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.*
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. V. G., Nr. 3K-7-124/2014.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013.*
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013.*
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2008
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016*
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 25 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006*
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014*
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015*
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 26 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-504/2014*
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3- 30-313/2017
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2009
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-314/2008
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-554/2008
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-391/2013
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 10 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-418/2014
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 11 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2012
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 25 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011*
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014*
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 3 d. *nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-298-701/2016*
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. balandžio 13 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. e3K3-180-378/2017*
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 3 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-32-421/2017*
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-257-248/2020*
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-59-1075/2020*
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. *nutartis civilinėje byloje e3K-3-288-1075/2021*
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-37-387/2022*

Užsienio šalių Teismų Praktika:

56. JAV Luizianos Aukščiausiasis teismas byloje Percy v. Millaudon, 1832, Prieiga internete:< <https://cite.case.law/la/3/568/>>
57. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas byloje Aronson v. Lewis, 1984, Prieiga Internetė:<<https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1984/473-a-2d-805-4.html>>
58. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis Teismas byloje Smith v. Van Gorkom, 1975, 488 A.2d 858, 872 (Del.). Prieiga per internetą:<<https://www.law.upenn.edu/live/files/6512-a>>

Interneto priega:

59. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis teismas Cede & Co vs. Technicolor Inc, 13, Delaware, 1987, Prieiga internete:<<https://www.law.upenn.edu/live/files/11055>>
60. SHARFMAN BERNARD S. The Importance Of The Business Judgment Rule, p.52 Prieiga per internetą:<https://digitalcommons.law.umaryland.edu/fac_pubs/1586>
61. GIRALDO CARLOS A. L., Factors Governing the Application of the Business Judgement Rule: an Empirical Study of the US, UK, Australia and the EU, Prieiga per internetą:<<https://revistas-colaboracion.juridicas.unam.mx/index.php/vniversitas/article/view/165>>

6. SANTRAUKA

Pagrindiniu verslo sprendimo vertinimo taisyklės objektu teisės doktrinoje galima laikyti patį verslo sprendimą. Dažniausiai remiamasi ir analizuojami įvairūs skirtingi su verslo sprendimo padarymu, atlikimu susiję vadovų pareigų aspektai. Darbe koncentruojamasi į tikslą išskirti nagrinėjamos verslo sprendimo taisyklės sąvoką, kurios aiškinimas doktrinoje atskiria verslo sprendimą (angl. business decision) ir vertinimą verslo sprendimo priėmimo procese (angl. business judgment), ir esant nepalankiems verslo sprendimo rezultatams ir įmonės akcininkams ar kreditoriams nusprendus atsakomybę už verslo sprendimus ginti teismuose, nagrinėjamuose ginčiuose dėl vadovų civilinės atsakomybės vertinamas tik pats verslo sprendimo priėmimo procesas.

Nepateikiant įrodymų, dėl valdymo organo nario fiduciarinių pareigų pažeidimo, teismai, bylose dėl juridinio asmens valdymo organo atsakomybės už nepelningus sprendimus, taiko verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpciją, kad sprendimas buvo priimtas veikiant geriausiais bendrovės interesais, esant visapusiškai įsitikinus jo naudingumu, todėl nėra linkę jo peržiūrėti ar keisti, nes tikslas yra ne pakeisti jau atliktą valdymo organo vertinimą ar vienas sprendimas geresnis už kitą, o įvertinti, ar priimti valdymo organo nario sprendimai atitinka priimtą verslo praktiką, bei buvo priimti laikantis keliamų pareigų.

Teisės doktrinoje manoma, kad verslo sprendimo taisyklė yra kompromisas tarp dviejų konkuruojančių atsakomybės ir atskaitomybės vertybinių polių, kurie vertinami kiekvienoje byloje atskirai. Viena vertus bendrovės vadovas turi plačius įgaliojimus priimti sprendimus, tačiau tam, kad priimamus sprendimus saugotų verslo sprendimo vertinimo apsaugos taisyklė, valdymo organo nariams keliamas įvairių fiduciarinių pareigų įgyvendimo aspektas. Suteikdama valdymo organui tam tikrą apsaugą nuo civilinės atsakomybės, dėl nesėkmingo verslo sprendimo, taisyklė skatina verslumo riziką ir inovacijas, taip pat skatina valdymo organo atskaitomybę ir skaidrumą priimant įmonės sprendimus.

Darbas analizuoja Lietuvos bendrovių (akcinių bendrovių ir uždarytų akcinių bendrovių) valdymo organų civilinės atsakomybės ypatumus verslo sprendimo vertinimo taisyklės kontekste. Valdydami bendrovės valdymo organų nariai susiduria su įvairiomis organizacinėmis ir vykdymo užduotimis, kurias įgyvendinant bendrovės valdymo organo nariai priima verslo sprendimus. Galimybės užtikrinti, kad visi bendrovių priimti verslo

sprendimai įmonei garantuos teigiamus finansinius rezultatus, bendrovių vadovai neturi, nes laisvos rinkos ekonomikos dinamika priklauso nuo didelio kiekio skirtingų veiksnių. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme bei Civiliniame kodekse, numatytos bendrosios ir fiduciarinės pareigos, kurias valdymo organo nariai privalo įgyvendinti priimant verslo sprendimus ir siekiant, kad sprendimus, esant ginčui, saugotų teismuose taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpcija. Taikant civilinę atsakomybę juridinio asmens valdymo organo nariui privaloma įrodyti ne tik fiduciarinių pareigų aspektą, tačiau ir kitas civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp jų.

7. SUMMARY

The main object of the business judgment rule in legal doctrine can be considered the business decision itself. Various different aspects of the duties that managing bodies related to the making and execution of business decisions are analyzed. The work focuses on the purpose of distinguishing the concept of the business judgment rule and argue on interpretation whereas doctrine separates the business decision and the business judgment as separate events. If the company's shareholders or creditors will decide to pursue for liability of unsuccessful business decision, only the business judgment itself will be assessed and how it was executed in the light of fiduciary and other duties.

In the absence of evidence on fiduciary duties breach by a director, the courts apply the presumption of the business judgment rule that the decision was made in the best interests of the company, good faith and after conducting due diligence whereas the business decision maker are fully convicted its usefulness, therefore are not inclined to be reviewed or changed. Main goal of the review is not to change the business decision after all, that has already been made, but to assess whether it was conducted in the accordance with accepted business practices and in compliance with the fiduciary duties imposed.

In legal doctrine, the business judgment rule is considered to be a compromise between responsibility and accountability, which are assessed on a case-by-case basis. On the one hand, the head of the company has broad powers to make decisions, but in order to protect the decisions made by the business judgment rule protection, the members of the management body are required to fulfill various fiduciary duties. By providing the protection from civil liability due from unsuccessful business decision, the rule encourages entrepreneurial risk and business innovation, as well as promotes the accountability and transparency of the governing body in making corporate decisions.

The paper analyzes the specifics of the civil liability of the management bodies of Lithuanian companies in the context of the business judgment rule. Company directors and officers are faced with various organizational and execution tasks, on which they have to make a business decision. It's not possible to ensure that all the business decisions will guarantee positive financial results for the company, because the dynamics of the free market economy depends on a large number of different factors. Lithuanian law impose an imperative for duty of care and fiduciary duties on company managing body members,

which must be fulfilled when making business decisions and in order to enable protection of presumption. When civil liability are applied, not only the aspect of fiduciary duties, but also other conditions of civil liability: illegal actions, damage, causal connection between them must be proven.